
**TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ 3–5-VUOTIAIDEN
LASTEN PÄIVÄKOTIRYHMÄSSÄ JÄRJESTETTÄVÄSTÄ
MUSIIKKIKASVATUKSESTA**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu, kevät 2013

Mikaela Dahl ja Tiina Seppälä

HÄMEENLINNA

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipedagoginen kasvatus

Tekijät

Mikaela Dahl ja Tiina Seppälä

Vuosi 2013**Työn nimi**

Työntekijöiden näkemyksiä 3–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä järjestettävästä musiikkikasvatuksesta

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää 3–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmän työntekijöiden näkemyksiä siellä järjestettävästä musiikkikasvatuksesta. Opinnäytetyön työelämäyhteistyökumppanina toimi Solvikin päiväkotiyhteisö. Tavoitteena oli kartoittaa, millaista musiikkikasvatusta ryhmässä järjestetään sekä mikä merkitys musiikilla on lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle työntekijöiden näkökulmasta. Yhtenä mielenkiinnon kohteena oli selvittää, miten musiikkitoimintaa voitaisiin kehittää ryhmässä. Lisäksi haluttiin kuulla työntekijöiden mielipide siitä, mitä on onnistunut musiikkikasvatus ja kuinka siihen päästään.

Teoreettinen viitekehys opinnäytetyölle muodostui varhaiskasvatuksesta, 3–5-vuotiaan lapsen kehityksestä sekä musiikkikasvatuksesta. Musiikkikasvatuksen lisäksi perehdyttiin musiikkiin päiväkodissa, lapsen musiikilliseen kehitykseen sekä musiikkikasvatuksen eri osa-alueisiin. Aihetta käsittelevät aiemmat tutkimukset sekä teoreettiset näkökulmat tukevat tutkimuksesta saatuja tuloksia. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin puolistrukturoitujen teema-haastatteluiden avulla. Haastatteluihin osallistui 3–5-vuotiaiden päiväkotiryhmän kaikki neljä työntekijää. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluna sekä lopuksi ryhmähaastatteluna. Teemahaastattelut nauhoitettiin ja analysoitiin teemoittelemalla.

Tutkimustuloksia saatiin tutkimuskysymysten mukaisesti työntekijöiden kokemuksista musiikkikasvatuksesta sekä sen merkityksistä lapselle. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että musiikkikasvatuksella on monia eri merkityksiä lapselle. Työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että musiikki tuottaa lapsille iloa ja onnellisuutta. Johtopäätöksenä voidaan todeta työntekijöiden pitävän musiikkikasvatusta päiväkodissa hyvin merkityksellisenä ja tärkeänä osana päiväkodin arkea. Kehittämisideoina työntekijöiltä nousi esimerkiksi musiikkikasvatuksen suunnittelun ja itsensä kehittäminen.

Avainsanat Musiikkikasvatus, varhaiskasvatus, lapsen kehitys, kehittäminen**Sivut**

40 s. + liitteet 2 s.

HÄMEENLINNA

Degree programme in Social Services

Sosiopedagogical Education

Authors

Mikaela Dahl and
Tiina Seppälä

Year 2013

Subject of Bachelor's thesis

Employees' Views about music education with
children aged 3–5-years

ABSTRACT

This Bachelor's thesis was executed in collaboration with Solvik daycare centre in Hämeenlinna. The purpose of this study was to examine the employees' experiences and views about music education for children aged 3-5 years. The main focus was to find out how music education shows in the everyday routines of the daycare centre and how it affects a child's growth and development. The aim was also to hear what kind of hopes and ideas the employees have for developing music education in the daycare centre.

The theoretical framework for this Bachelor's thesis consisted of early childhood education, music education and development of 3-5-year-old children. In addition to music education, this thesis focuses on the use of music in daycare in general, children's musical development and also explores the different aspects of music education. Relevant previous studies and theoretical aspects support the findings of this qualitative research. The research method used was a half-structured thematic interview. The interviews were carried out both individually and in a group. The obtained data were analyzed thematically.

The research results describe the employees' experiences about music education and its importance for a child. According to the results of this study it can be concluded that music education has a variety of meanings for a child. The employees agreed that music provides happiness and joy. It can be concluded that the employees consider music education very important and a vital part of the everyday life in the daycare centre. There were some development suggestions that emerged in the study, e.g. planning the music education and self-development.

Keywords Music education, early childhood education, child development, development

Pages 40 p. + appendices 2 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LAPSI PÄIVÄHOIDOSSA.....	2
2.1	Lapsen luovuus.....	2
2.2	Lapselle ominaiset toiminnan tavat.....	3
2.3	Sisällölliset orientaatiot varhaiskasvatuksessa.....	4
3	MUSIIKKI TUKEMASSA LAPSEN KEHITYSTÄ.....	5
3.1	Motorinen kehitys.....	5
3.2	Kognitiivinen kehitys.....	5
3.3	Kielellinen kehitys.....	6
3.4	Sosiaalinen kehitys.....	7
4	MUSIIKKI VARHAISKASVATUKSESSA.....	9
4.1	Mitä on musiikkikasvatus?.....	10
4.2	Lapsen musiikillinen kehitys.....	11
4.3	Musiikkikasvatuksen osa-alueet.....	13
4.3.1	Kuunteleminen.....	13
4.3.2	Laulaminen ja loruttelu.....	14
4.3.3	Soittaminen.....	15
4.3.4	Musiikkiliikunta.....	15
5	AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	16
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET.....	18
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
7.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	19
7.2	Aineiston hankintamenetelmä.....	19
7.3	Aineiston analyysi.....	21
7.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	22
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	23
8.1	Musiikkituokioiden suunnittelu.....	23
8.2	Musiikkikasvatuksen toteuttaminen.....	25
8.3	Musiikin merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle.....	28
8.4	Työntekijöiden kokemukset järjestettävästä musiikkikasvatuksesta.....	31
8.5	Musiikkikasvatuksen kehittäminen.....	32
9	POHDINTA.....	34
9.1	Tutkimuksen pohdintaa ja arviointia.....	35
9.2	Jatkotutkimusaiheita.....	36
	LÄHTEET.....	38
Liite 1	Yksilöteemahaastattelun runko	
Liite 2	Ryhmäteemahaastattelun runko	

1 JOHDANTO

Aivotutkimusten mukaan lapsen neljä ensimmäistä elinvuotta ovat hermoston kypsymisen kannalta keskeisessä osassa. Musiikin tuominen lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen voi ehkäistä ja tasoittaa kehityksen vaihteluja sekä edistää hermoston tasapainoista kehitystä. Musiikin avulla lapsen minuus sekä lapsen ja aikuisen välinen kiintymyssuhde vahvistuu. Musiikin katsotaan edistävän lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja rikastuttavan persoonallisuuden eri osa-alueita. Musiikki kehittää niin lapsen sosiaalisia, kognitiivisia kuin motorisiakin taitoja. Musiikki luo lapselle turvallisuuden tunteen, varsinkin jos musiikki on ollut lapsen elämässä säännöllisesti mukana. Musiikin avulla lapsi voi ilmaista ja purkaa tunteitaan. (Ritmala, Ojanen, Sívén, Vihunen & Vilén 2010, 245–247.)

Opinnäytetyöprosessi aloitettiin alkuvuodesta 2012. Koska musiikki oli molempien tutkijoiden mielenkiinnonkohteena, oli se aihepiirinä luonteva valinta. Tutkimus päätettiin liittää varhaiskasvatukseen, jonka jälkeen pohdittiin eri ideoita sekä toteutustapoja. Aiemmin tutuksi tulleen toiminnan järjestämisen sijaan haluttiin tutustua eri toimintatapoihin, joten tutkimustavaksi valittiin haastattelu. Opettajalta tuli ehdotus yhteistyökumppanista, jonka pohjalta yhteistyö lähti päiväkodin kanssa. Tutkimuskohteenä muodostui 3–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmän työntekijät, jotta tutkimuksen aihe olisi selkeämmin rajattu. Päiväkodissa vieraillessa keskusteltiin opinnäytetyöhön liittyvistä asioista. Keskustelun jälkeen tutkimustehtävä ja -kysymykset alkoivat hahmottua. Myös päiväkodilta tullut ehdotus kehittämisideoiden muodostamisesta antoi suuntaa opinnäytetyöllemme.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää 3–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmän työntekijöiden näkemyksiä siellä järjestettävästä musiikkikasvatuksesta. Tutkimustehtävänä on tutkia millainen merkitys musiikilla on lapselle päiväkodissa työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita työntekijöiden omista kokemuksista ja näkemyksistä sekä heidän antamistaan musiikin merkityksistä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja oppimiselle. Tutkimuksessa selvitettiin myös mahdollisia kehittämisideoita musiikkikasvatuksen suhteen.

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi Tarvasmäen varhaiskasvatuskeskukseen kuuluva Solvikin päiväkotito. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineistonhankintamenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua, joka suunnattiin päiväkotiryhmän työntekijöille. Tutkimuksen otokseksi valittiin 3–5-vuotiaiden ryhmän kaikki neljä työntekijää. Heistä kaksi on lastentarhanopettajaa ja kaksi lastenhoitajaa. Toteutimme haastattelut neljänä yksilöhaastatteluna sekä yhtenä ryhmähaastatteluna. Haastattelut taltioitiin nauhoittamalla.

2 LAPSI PÄIVÄHOIDOSSA

Varhaiskasvatus on pienten lasten kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kehitystä, kasvua ja oppimista. Kasvatuskumppanuus, eli vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten tiivis yhteistyö, on ensiarvoisen tärkeää varhaiskasvatuksessa, jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään ja turvallisen kokonaisuuden. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman (2005, 11) mukaan varhaiskasvatus muodostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta, jota yhteiskunnalla on velvollisuus järjestää, valvoa ja tukea. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on suuri merkitys. Lähtökohtana on kokonaisvaltainen näkemys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Lähtökohdat pohjautuvat kasvatustieteelliseen, laaja-alaiseen tietoon, tutkimukseen sekä pedagogisten menetelmien hallintaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on valtakunnallinen varhaiskasvatuksessa käytettävä ohjauksen väline. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjana ovat varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, jotka sisältävät varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista, ohjata sisällöllistä kehittämistä ja luoda edellytykset laadun kehittämiseksi. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on myös lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta, moniammatillista yhteistyötä lasta tukevien palvelujen kanssa sekä vanhempien osallisuutta lapsen varhaiskasvatuksen palveluissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7.)

2.1 Lapsen luovuus

Pienen lapsen kyky suunnitella toimintaansa kehittyy vasta myöhemmällä iällä, joten hän yleensä toimii ensin ja ajattelee vasta sen jälkeen. Lapsen on tehtävä sama asia monta kertaa ennen kuin hän sisäistää sen ja kehittää sille toimintatavan. Lapsi oppii niin paljon uusia asioita kerrallaan, ettei pysty suunnittelemaan toimintaansa etukäteen, vaan tekee asiat samantien. Lapsen luovuus kehittyy kokemuksen kautta. Aikuinen voi tarjota lapselle virikkeellisen ympäristön, mutta lapsen on itse osattava hyödyntää annettuja mahdollisuuksia. Aikuisen tehtävä on herätellä lapsen uteliaisuutta tutkia erilaisia asioita ja antaa lapsen tulla mukaan omalla tavallaan. Aikuisella on mahdollisuus neuvoa, ohjata, selittää ja kehua lapsia, mutta mikäli lapsi ei ole täysillä mukana toiminnassa, oppiminen jää vähäiseksi. Lapsen synnynnäiset lahjat kehittyvät kokemuksen kautta, ja monesti lapset tekevät itse aloitteen toimintaan osallistumisesta. Lapsen on itse hyödynnettävä annettuja mahdollisuuksia, koska kukaan ei voi oppia lapsen puolesta. (Einon 2003, 8.)

Jokainen lapsi on erilainen. Lapsi tarvitsee rohkaisua ja tukea uusien asioiden oppimisessa. Kaikki lapset eivät välttämättä osaa suunnata kiinnostustaan ja toimintaansa oikein, joten aikuisen on tärkeää kannustaa lasta sellaisissa asioissa, joissa lapsi on hyvä. Lapselle on annettava aikaa ja mahdollisuus yrittää vaikeitakin asioita itse. Jatkuva kannustus ja kehuminen lisäävät lasten itseluottamusta ja motivaatiota. (Einon 2003, 20.)

2.2 Lapselle ominaiset toiminnan tavat

”Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen ovat lapselle ominaisia tapoja toimia ja ajatella” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20). Lapsen luonteva toimintatapa vahvistaa hänen hyvinvointiaan sekä käsitystä itsestä. Se lisää myös lapsen osallistumismahdollisuuksia eri toimintoihin. Lapsen toimiessa itselleen mielekkäällä ja luontevalla tavalla hän ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan sekä ilmaisee mielipiteitään. Lapsilähtöinen toiminta sekä lasten havainnointi auttavat kasvattajia toiminnan suunnittelussa ja heidän tavassaan toimia lasten kanssa. Kielen merkitys, sisällölliset orientaatiot sekä lapsen oppiminen ovat keskeisessä osassa toiminnan suunnittelua. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20.)

Kieli on musiikin kanssa ihmiselle ominainen tapa ilmaista itseään ja olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Lapsi alkaa rakentaa maailmaansa kielen ja musiikin avulla, ja samalla hän osallistuu aktiivisesti ympäröivään kulttuuriin. Se, miten aikuinen rakentaa varhaisen vuorovaikutussuhteensa lapseen musiikkia ja kieltä apuna käyttäen, on tärkeää. (Ruokonen 2011, 62.)

Lapset oppivat koko ajan erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Toimiesseen vuorovaikutuksellisissa tilanteissa erilaisten ympäristöjen ja ihmisten kanssa, lapset jäsentävät ja käsittelevät jo opittua tietoa sekä ovat aktiivisia oppijoita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26.)

Liikkeen, leikin ja tutkimisen voi liittää monella tavalla musiikkiin. Liikkuminen on lapsen luontainen tapa tutustua itseensä, toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lapset liikkuvat päivittäin, mikä tukee heidän hyvinvointia ja tervettä kasvua. Liikkuessaan lapsi voi kokea iloa, ajatella, ilmaista tunteitaan sekä oppia uutta. Lapsi saa paljon erilaisia elämyksiä ja kokemuksia eri liikuntamuodoista, jotka ylläpitävät myös lapsen fyysistä kuntoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22.) Kuten myöhemmin luvussa 4 todetaan, musiikkiliikunta kehittää monipuolisesti lapsen motorisia taitoja. Lasten liikkuessa eri tavoin musiikin tahtiin motoriset taidot saavat monipuolisesti harjoitusta.

Leikki on luonteeltaan sosiaalista, jolloin vertaisryhmä vaikuttaa merkittävästi leikin kulkuun. Lapset käyttävät leikeissään kaikkea näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa, jolloin he jäljittelevät ja luovat uutta koko ajan. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 21.) Leikki ja sen eri muodot liittyvät vahvasti musiikkiin. Erilaiset laulu- ja loruleikit kehittävät niin lapsen leikkiä kuin musiikillista oppimistakin. Yhdessä leikkimällä ja mu-

sisoimalla harjoitellaan sosiaalisia taitoja, kuten toisen kuuntelemista ja kunnioittamista sekä vuoron odottamista.

2.3 Sisällölliset orientaatiot varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt jaetaan kuuteen eri osa-alueeseen, jotka tarjoavat monipuolisia suuntautumisen ja suhtautumisen tapoja ympäröiviin asioihin ja ilmiöihin. Näitä osa-alueita kutsutaan sisällöllisiksi orientaatioiksi, joita ovat matemaattinen orientaatio, luonnontieteellinen orientaatio, historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio, esteettinen orientaatio, eettinen orientaatio ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Orientaatioiden avulla lapsi saa välineitä ja valmiuksia, jotka auttavat lasta perehtymään, ymmärtämään ja kokemaan monimuotoisia ilmiöitä ympäröivässä maailmassa. (Välimäki 2011, 15.)

Sisällöllisten orientaatioiden avulla muodostetaan kokonaisuuksia, joiden avulla lapsi saa valmiuksia ja välineitä ympäristönsä perehtymiseen, ymmärtämiseen ja ilmiöiden kokemiseen. Orientaatiot ovat toisiaan tukevia, ja kasvattajien työvälineitä, joiden avulla voidaan rikastuttaa lapselle ominaisia toimintatapoja. (Ritmala ym. 2010, 240.) Musiikin monesti ajatellaan kuuluvan esteettisen orientaation yhteyteen, mutta todellisuudessa se voidaan liittää muihinkin orientaatioihin. Juhlapyhien aikaan musiikkiin voi liittää uskontokasvatusta juhlapyhän teeman mukaisesti, esimerkiksi jouluna. Lisäksi lauluissa voi esiintyä samanaikaisesti useiden orientaatioiden piirteitä, kuten matematiikkaa laskemisen ja rytmiikan muodossa ja historiaa laulun sanojen muodossa. Eettinen orientaatio voi ilmetä monella tavalla, kuten osana laululeikkiä tai lasten ryhmäkäyttäytymisenä musiikkituokion aikana.

Esteettisen peruskokemuksen käsitteellä tarkoitetaan moniaistisia, lapsuudessa saatuja kokemuksia, joiden varaan lapsi rakentaa myöhempiä arvostuksia, mieltymyksiä ja kiinnostuksen kohteita. Esteettisiksi kokemuksiksi kutsutaan myös sitä, jolloin lapsi nauttii jostakin asiasta ilman hyödyllistä tarkoitusta. Tällaisia kokemuksia voi tulla lasta vastaan kaikkialla, jossa oppimisympäristö on sen mukainen. Luovan toiminnan aikana lapsen mieli on esteettisesti virittynyt. Silloin lapsen ajattelu ei ole sidoksissa vain senhetkiseen tilanteeseen, vaan lapsi voi työstää asioita, jotka eivät ole todellisuudessa edes mahdollisia. (Ruokonen & Rusanen 2009, 12.)

Esteettisen orientaation sisältöön kuuluu musiikin lisäksi laaja valikoima erilaisia taiteellisen ilmaisun muotoja, kuten kädentaidot, draama ja kielellinen sekä kuvallinen ilmaisu. Tämä orientaatio antaa lapselle aineksia omaan arvostukseen ja näkemykseen, sekä mahdollistaa niin havaitsemisen, kuuntelemisen, tuntemisen kuin luomisenkin. (Ritmala ym. 2010, 245.)

Varhaiskasvattajan tehtävänä on luoda lapselle mahdollisuudet esteettisiin kokemuksiin ja vastata koko päivähoidon esteettisestä kasvatuksesta. Hänen tehtävään on tukea lapsen aisteja sekä hämmästelemisen ja ihmettelämisen taitoa. (Ruokonen & Rusanen 2009, 10.)

3 MUSIIKKI TUKEMASSA LAPSEN KEHITYSTÄ

Tässä luvussa käsitellään 3–5-vuotiaan lapsen normaaliin kehitykseen kuuluvia osa-alueita sekä musiikin osallisuutta kehitykseen. Lapsen kehitykseen perehtyminen auttaa musiikkikasvattajaa valitsemaan lapsen motorista, kognitiivista ja sosiaalista kehitystä tukevia musiikkikasvatuksen muotoja. Musiikin merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle on merkittävä musiikin ollessa sidoksissa lapsen kehityksen eri osa-alueisiin.

3.1 Motorinen kehitys

Motorisella kehityksellä tarkoitetaan liikkeiden kehitystä, johon vaikuttavat keskushermosto, luusto ja lihaksisto. Perimä vaikuttaa motorisen kehityksen mahdollisuuksiin, mutta myös ympäristön tarjoamat virikkeet, yksilön persoonallisuus ja oma motivaatio motoristen taitojen harjoitteluun vaikuttaa näiden taitojen hallintaan. (Ritmala ym. 2010, 123.)

Lapsi on luonnostaan innostunut liikkumaan, mutta uusien motoristen taitojen kehittyminen vaatii aina liikkeisiin tarvittavien osa-alueiden kypsymistä. Liikkumisen perustehtävien harjoittelu on voimakkaimmillaan leikki-iässä, jolloin lapsi oppii käyttämään lihaksiaan monipuolisesti. Motorisessa kehityksessä lihasten säätely kehittyy kokonaisvaltaisista liikkeistä eriytyneisiin liikkeisiin, eli päästä jalkoihin sekä keskeltä äärialueille. (Ritmala ym. 2010, 123, 128.)

Keho toimii lapsen ilmaisun välineenä. Liikkuminen on lapsen keskeisin ilmaisutapa, joten liikkeiden ja toiston lisääminen kaikenlaiseen ilmaisuun on hyödyllistä. Lasta tulee aktivoida ja rohkaista käyttämään omia taitojaan. 3–4-vuotiaan lapsen liikunnalliset valmiudet kehittyvät koko ajan eriytyneemmiksi. Lapsi osaa liikkua annettujen ohjeiden mukaisesti sekä vastapareja, esimerkiksi hiljaa hiipien tai voimakkaasti tömistäen, hyödyntäen. Lapsi alkaa hahmottaa paremmin eri suuntia, kuten oikea ja vasen. Soittimien, kuten muidenkin välineiden oikeita käyttötapoja voidaan alkaa harjoitella jo tässä vaiheessa. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 2001, 47–48.)

Viidennen ikävuoden aikana lapsi pystyy aikaisempaa monimutkaisempiin suorituksiin. Lapsen oma ruumiillinen hallinta, kuten tasapaino ja liikkeet, paranee sekä pienten ja suurten liikeratojen opettelussa liikkeiden koordinaatio kehittyy. Kuudenteen ikävuoteen mennessä lapsen motoriikka on melkein kehittynyt lopulliseen tasoonsa. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 48–50.)

3.2 Kognitiivinen kehitys

Kognitiivisella kehityksellä tarkoitetaan ihmisen tiedon käsittelyä ja sen kehitystä. Siihen kuuluu havaitseminen, muisti, ajattelu, kieli ja oppiminen. Lapsen kognitiivinen kehitys on sekä ympäristön että perimän yhteisvaikutusta. Ihmisen tietoisuus maailmasta koostuu useista eri skeemoista,

eli sisäisistä toimintamalleista. Lapsi tutustuu ja havainnoi maailmaa aistiensa avulla sekä opettelee vähitellen yhdistämään saamiaan tietoja kokonaisiksi skeemoiksi. Samalla hän oppii toimimaan havaintojensa perusteella. Aluksi uuden asian opettelu tuntuu vaikealta, mutta mitä enemmän taitoa harjoitellaan, sitä sujuvammaksi se tulee. (Ritmala ym. 2010, 134.)

Kognitiivisessa kehityksessä on Piagetin mukaan toisistaan eroavia kausia. Sensomotorinen kausi kestää kaksivuotiaaksi asti, jonka jälkeen lapsi siirtyy vähitellen esioperationaaliseen kauteen. Esioperationaalisella kaudella 3–5-vuotiaat lapset oppivat maailman toimivan ennustettavalla tavalla. Lapsi osaa jo käyttää kieltä tiedon välittämiseen ja hän oppii seuraamalla toisten kommunikointia. Eri toimintojen sisäistäminen helpottuu, koska lapsi oppii rakentamaan käsitteitä ja sanoja omalle toiminnalleen. (Ritmala ym. 2010, 138.)

Lapsi oppii kuvittelemaan jo varhaisessa iässä. Lapsen kehityksen olennainen piirre on halu liikkua kuvittelun ja todellisuuden välillä. Kyky kuvitella ja luoda sisäisiä mielikuvia on tärkeää lapsen eettisen kehityksen kannalta. Mitä rikkaampi kuvittelun kyky on, sitä paremmat mahdollisuudet lapsella on eläytyä omiin ja muiden tunteisiin sekä keksiä vaihtoehtoja ristiriitatilanteissa. Kasvattajan tehtävänä on tuoda leikkiin todellinen sekä kuvitteellinen puoli, jotta lapsella on mahdollisuus käsitellä symbolista todellisuutta konkreettisen todellisuuden rinnalla. Kuitenkin niin, että lapsi ymmärtää faktan ja fiktion erot. (Ruokonen & Rusanen 2009, 12.)

Lapsi kartuttaa tietovarastoaan olemassa olevan tietämyksen pohjalta, joten aistielämyksien saaminen uusien kokemusten kannalta on tärkeää. Lapsi kyselee paljon, jolloin vastausten saaminen miksi- ja mitenkysymyksiin on oleellista. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 46.)

Syy- ja seuraussuhteet alkavat hahmottua lapsen viidennen ikävuoden aikana. Lapselle on hyvä selvittää mitä tehdään ja miksi asioita tehdään tiettyllä tavalla. Kiinnostus ympäristöä ja ilmiöitä kohtaan suurenee. Lapsi tarkastelee ympäristöään rakenteelliselta kannalta ja haluaa monesti tietää, mistä aineesta mikäkin on tehty. Avaruudelliset käsitteet, tila-käsite sekä aikaa ja suuntaa koskevat käsitteet selkiytyvät. Kiinnostus historiaa kohtaan herää ja lasta usein kiinnostaa, mitä vanhemmat ovat tehneet ollessaan lapsia. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 48.)

3.3 Kielellinen kehitys

Kieli on tärkeä kaikessa oppimisessa, sillä juuri kielen välityksellä hankitaan tiedot ja varastoidaan ne muistiin. Kielen käyttö on ajattelua, tunteiden ilmaisua, sosiaalista vuorovaikutusta sekä toiminnan ilmaisemista. Kieli on yhteydessä lapsen koko kehitykseen ja kieltä tarvitaan oman minän ja yksilöllisyyden ilmaisemiseen. Lapsen kieli kehittyy koko ajan ja näin se on yhteydessä myös puheen kehitykseen. (Nurmilaakso 2011, 31.)

Nurmilaakson (2011, 32) mukaan kielen kehittyminen on sidoksissa lapsen kognitiivisen kehityksen alueisiin, joita ovat älykkyys, ajattelu, muisti,

havaitseminen ja puhe. Kielen tutkijoista Piaget ja Vygotsky korostavat aikuisen merkitystä, ja he jakavat käsityksen lapsesta oman ainutlaatuisen itsensä rakentajana.

Kieli on tärkeässä asemassa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kielen avulla lapsi hankkii tietoa ja ilmaisee tarpeitaan, jolloin myös lapsen toiveet tulevat aikuiselle paremmin ymmärrettäviksi. Kieli helpottaa lapsen maailmankuvan ja ympäristön jäsentämistä. Lapsen asema päiväkodin lapsiryhmässä on kiinteässä yhteydessä kielen kehitykseen. Näiden seikkojen takia kielen kehityksen tukeminen on erityisen tärkeää. (Ritmala ym. 2010, 135.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kielen kehitys käsitetään kokonaisvaltaisesti sekä lapsen oman toiminnan kehityksen että aikuisten toiminnan näkökulmasta. Kielen merkitys ympäröivän maailman käsittämisessä on keskeinen, koska kieli tukee ajattelutoimintojen lisäksi kommunikoinnin kehittymistä ja sen merkitys korostuu lapsen kasvaessa. (Välimäki 2011, 14.)

Kielen tietoisuus on jaettu neljään eri tietoisuuden tasoon. Fonologisella tietoisuudella tarkoitetaan tietoisuutta äänteistä. Morfologisella tietoisuudella tarkoitetaan kielen sanaston ja muotojen ymmärtämistä. Syntaktinen tietoisuus kattaa kielen sääntöjärjestelmän lisäksi sanajärjestyksen, puheen rytmin ja melodian. Semanttis-pragmaattinen tietoisuus käsittelee sanojen sisältöä ja merkityksiä. (Nurmilaakso 2011, 34–35.)

Lapset oppivat aikuis- ja vertaissuhteissa kulttuurisia ja sosiaalisia tapoja, ja niiden lisäksi erilaisia kommunikaatiomalleja. Kielen oppiminen on luova ja persoonallinen prosessi, jossa jäljittelyllä on oleellinen merkitys. (Välimäki 2011, 18.)

3.4 Sosiaalinen kehitys

Sosiaalisella kehityksellä tarkoitetaan lapsen vuorovaikutustaitoja sekä kykyä toimia toisten ihmisten kanssa. Kiintymyssuhteet vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen, joten muiden ihmisten antama arvostus ja kiitos merkitsevät lapselle paljon. (Keltikangas-Järvinen 2010, 36.)

Sosiaalinen vuorovaikutus liittyy olennaisesti lapsen kehitykseen ja elämäntaitojen oppimiseen (Huhtanen 2005, 18). Lapsen sosiaalisuus kehittyy suhteessa hänen ympäristöönsä. Lapsi muodostaa vähitellen kuvaa itsestään ryhmässä ja on näin altis monien ihmisten vaikutteille. Perustaidot opitaan jo lapsuudessa, jolloin lapselle muodostuu kuva itsestään ja muista lapsista. Luottamussuhteet toisiin ihmisiin varhaislapsuudessa vaikuttavat myöhempiin ihmissuhteisiin ja vuorovaikutustaitoihin sekä niiden kehittymiseen. (Ritmala ym. 2010, 123, 166.)

Päiväkotito on sosiaalinen yhteisö, jossa lapset ja aikuiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa (Huhtanen 2005, 9). Lapsi oppii sosiaalisia taitoja mallista, jolloin muiden aikuisten ja omien vanhempien on näytettävä

esimerkkiä lapsille. Lapsi on luonnostaan kiinnostunut myös ympärillään olevista samanikäisistä lapsista. Vertaisryhmillä, joilla tarkoitetaan yksilön ikätovereita ja kavereita, on näin suuri merkitys lapsen sosiaalisen kehityksen edistymiselle. Lapsuusajan kaverisuhteet ovat tärkeitä, koska vertaisryhmissä lapsi voi harjoitella erilaisia rooleja sekä saada kokemusta sosiaalisesta toiminnasta. (Ritmala ym. 2010, 166–167.)

Samanikäisistä lapsista koostuva ryhmä on tärkeässä asemassa lapsen harjoittellessa sosiaalisia taitoja. Lapset opettavat toisilleen vuorovaikutustaitoja, jotka luovat kehityksellisiä valmiuksia neuvotteluille ja sovitteluille. Nämä ovat pohjana tulevaisuudessa sosiaalisten yhteisöjen muodostumisessa. Ryhmästä ei ole hyötyä lapsen kehitykselle, mikäli lapsen kehitystaso ei ole riittävä ryhmäkokemuksiin. Kasvattajalla tulee olla tietoa siitä, miten ryhmä ohjaa lapsen käytöstä, jotta kasvattaja voi käyttää sitä tietoisesti hyväksi. (Keltikangas-Järvinen 2012, 162–163.)

Päivähoidossa lapsi oppii sääntöjen noudattamista ja soveltamista, keskittymiskykyä sekä paikallaan pysymistä. Päiväkodin työyhteisön tulisi ymmärtää lapsen omaa sosiaalista maailmaa sekä nähdä lasten toiminnan mielekkyys lasten näkökulmasta. Näin he pystyvät toiminnallaan ja toimintaympäristöä muokkaamalla tukemaan lasten sosiaalista kehitystä mahdollisimman hyvin. (Ritmala ym. 2010, 168–169.)

Lapsen arvomaailma muodostuu lähimpien aikuisten toiminnasta saatavien käsitysten perusteella. Aikuisen tulee tukea lasta myönteisen minäkuvan muodostamisessa, rohkaista kertomaan avoimesti omista ajatuksista, sekä vahvistaa muita myönteisiä toimintatapoja. Vilkas mielikuvitus voi joskus saada lapsen pitämään joitain asioita totena, vaikka niitä ei todellisuudessa olisi tapahtunutkaan. On myös tärkeää, että aikuiset kuuntelevat lasta ja ymmärtävät mielikuvitusrikasta vaihetta sekä tiedostavat, että lapsi jäljittelee aikuisten antamia käyttäytymismalleja. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 47.)

Lapsen minäkuva rakentuu suhteessa toisiin ihmisiin ja tunneilmaisuuksissa tapahtuu valikointia, kuten aikuisten reaktioiden ennakoimista ja käytöstapojen omaksumista. Ystävyysuhteet kehittyvät, ja 3–4-vuotiaalla lapsella lyhytjännitteinen yhteisleikki muuttuu ajan myötä pitkäkestoisemmaksi. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 47.)

Viisivuotiaana lapsi on ahkera ja haluaa tietoisesti oppia sekä harjoitella uusia taitoja. Lapsen moraalikäsitteet alkavat kehittyä sääntöpelien ja leikkien myötä, vaikka häviäminen saattaakin olla vielä vaikeaa. Oma vertaisryhmä on tärkeä, koska lapsi opettelee vertaisten kanssa sääntöjä ja tapakasvatusta, opettelee ottamaan muut huomioon ja testaa minäkuvaansa suhteessa muihin. Ryhmässä toimiminen luo me-henkeä ja monesti lapselle muodostuu vertaisryhmän kanssa kokonaan oma maailma. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 48.)

4 MUSIIKKI VARHAISKASVATUKSESSA

Musiikin merkitys on muuttunut radikaalisti viimeisen vuosisadan aikana. Nykyään teknologian lisääntyminen sekä kulttuuriltaan globalisoituva maailma tarjoaa monia mahdollisuuksia musiikkikasvatukselle muuttua vieläkin kehittyneempään suuntaan. Myös musiikin käsite on laajentunut 1900-luvun puolivälin jälkeen. Aikaisemmin pelkästään esteettisenä pidetty musiikki on alettu nähdä luonnollisena, käytäntöön sidottuna ja kaikille kuuluvana ilmaisumuotona, jota jokainen voi harjoittaa omien vahvuuksien ja osaamisen mukaan. Musiikin käyttötavat ja -tilanteet ovat lisääntyneet valtavasti. Voidaan sanoa, että jokainen törmää musiikkiin jollakin tapaa lähes päivittäin. Musiikkia kuulee muun muassa tavarataloissa, TV:ssä, ravintoloissa ja puhelimien soittoääninä. (Anttila & Juvonen 2002, 7–8.)

Musiikkia opitaan musisoimalla. Musisoinnilla tarkoitetaan kaikkea musiikilliseen ilmaisuun liittyvää aktiivista toimintaa, kuten kuuntelua, laulua, soittoa ja liikuntaa. Lapsen ikä ei pelkästään vaikuta siihen, mikä milloinkin on oppimisprosessissa ajankohtaista, koska lapsen aikaisemmillä oppimiskokemuksilla on myös merkitystä. (Ruokonen 2001, 127.)

Musiikin liittäminen vuorovaikutukseen voi ennaltaehkäistä ja tasoittaa kehityksessä esiintyviä vaihteluja sekä edistää hermoston tasapainoista kehitystä. Mikäli lapselle on annettu varhaislapsuudessa mahdollisuus musiikillisen perusturvallisuuden kokemiseen, tämä mahdollisuus säilyy läpi elämän. Lapsella on herkkyys kuunnella hiljaisuutta, erilaisia ääniä ja kaunista musiikkia yhtä lailla kuin aikuisella. (Ruokonen 2001, 120.)

Musiikkikasvatuksella on kulttuurinen ja sivistyksellinen tehtävä. Musiikillinen oppiminen nähdään prosessina, jossa ajattelu, tunteminen ja toiminta kokonaisvaltaisesti yhdistyneinä liittyvät lapsen tietoiseen ja tiedostamattomaan kokemusmaailmaan. Kaikki nuo seikat vaikuttavat koko yksilön persoonallisuuden kehitykseen. (Ruokonen 2001, 121.)

Musiikilla on sisäisiä arvoja, jotka liittyvät jokaisen yksilön musiikilliseen puoleen ja humanin kasvun periaatteisiin. Musiikissa itsessään on sen arvoperusta, koska musiikki on kanava musiikilliseen tunteiden ja mielenmaisemien ilmaisuun ja kokemiseen musiikin oman kielen keinojen avulla. (Ruokonen 2001, 122.)

Oppimisympäristöä suunniteltaessa on otettava huomioon lapsen kehitystaso sekä tapa kokea todellisuutta. Oppimisympäristön tulisi kytkeytyä lapsen aiempiin kokemuksiin ja mahdollistaa riittävästi tilaa lapsen kiinnostuksen kohteille, jotta aikaisemmat kokemukset, ajatukset ja tunteet tukisivat lapsen oppimista. (Ruokonen & Rusanen 2009, 12.)

Lapsi monesti kuvaa tunteitaan liikkumalla tai maalaamalla musiikin kuuntelun yhteydessä. Soittaminen alkaa kehosta. Musiikilliset toimintamuodot mahdollistavat karkea- ja hienomotoriset harjoitukset, ja lapsi jäsentää kehonsa toimintoja musiikillisten toimintatapojen, kuten soittami-

sen ja musiikkiliikunnan kautta. Liikkeiden hallinta ja koordinaatio kehittyvät, ja rytmitajuun liittyvät toimintamuodot kehittävät lapsen psykomotoriikkaa. (Ruokonen 2001, 132.)

Paananen (2010, 160) mainitsee Swanwickin, joka soveltaa Piaget'n leikkiteorian käsitteitä musiikilliseen kehitykseen. Leikkiteoriasta kuvittelu-leikki nousee hallitsevimmaksi elementiksi keksimisessä. Musiikin keksimistä, esittämistä ja kuuntelemista tarkastellaan kuvitteluleikin, jäljittelyn ja hallinnan kautta. Musiikin mukana liikkumisessa, musiikin esittämisessä ja sen kuuntelemisessa on pääosin kyse jäljittelystä. Leikin kehityksen vaiheet ohjaavat myös lapsen musiikillista kehittymistä, koska leikki on oleellisesti sidoksissa taiteelliseen toimintaan ja leikin avulla lapsi pyrkii ymmärtämään ympäristöään ja saamaan selkoa siitä (Ahonen 2004, 53–54).

Musiikillisen kehityksen malli, jonka Swanwick rakensi yhdessä Tillmanin kanssa, pohjaa Piaget'n leikkiteorian käsitteisiin. Tässä musiikillisen kehityksen mallissa on kahdeksan eri kehitystasoa, joista kolme ensimmäistä ovat lähemmän tarkastelun kohteena. Kolmanteen ikävuoteen asti vallalla on sensorinen vaihe, jonka mukaan keksiminen on sekä soittin- että ihmisäänellä suoritettavaa kokeilua, ja lapset vastaavat äänen dynaamisiin tasoihin. Manipulatiivisessa vaiheessa, joka sijoittuu neljän ja viiden ikävuoden väliin, harjoitellaan äänen tuottamista eri soittimilla, ja käytetään hyväksi niiden suomia mahdollisuuksia. Persoonallisen ilmaisun vaihe on kolmas taso, ja se alkaa neljännessä ikävuodesta. Kokeilutoiminta kohdistuu tällöin musiikin voimakkuuden ja nopeuden vaihteluihin. (Paananen 2010, 160–161.)

4.1 Mitä on musiikkikasvatus?

Ruokosen (2001, 133–134) mukaan musiikkikasvatuksen tavoitteena on luoda lapselle sellainen musiikillinen oppimisympäristö, jossa lapsella on mahdollisuus musiikillisiin elämyksiin, oppimiseen ja onnistumisen kokemuksiin. Musiikkikasvatuksen tarkoituksena on tukea vanhempia kasvatustehtävässä ja edistää lapsen monipuolista ja sopusointuista persoonallisuuden kehitystä. Musiikkikasvatuksen avulla pyritään myös tasoittamaan lasten erilaisista taustoista johtuvia kokemuseroja. Musiikkikasvatus mielletään kokonaisvaltaiseksi lähestymistavaksi, jossa leikillä on olennainen merkitys lapsen kehitykselle. Musiikillisten taitojen lisäksi musiikkikasvatuksella tuetaan lapsen kokonaiskehitystä ja näin parannetaan lapsen oppimisedellytyksiä.

Musiikilla on vaikutusta lapsen tunne-elämän ja sosiaalisen elämän kehitykseen. Musiikki tarjoaa lapselle mahdollisuuden ilmaista ja purkaa tunteitaan musiikin keinoin. Kun musiikkikasvatus on tietoista ja tavoitteellista, sen avulla kehitetään lapsen kognitiivisia, sosioemotionaalisia ja psykomotorisia valmiuksia. Musiikkikasvatuksen tavoitealueet ja sisällöt liittyvät tekemisessä ja kokemisessa toisiinsa, ja näiden pohjalta pyritään rakentamaan lapsen maailmaa luovasti ja monipuolisesti. Luovuudella tarkoitetaan tässä avoimuutta ja jokaisen kehitysvaiheen tukemista siten, että

lapsi voi kasvaa ja kehittyä musiikillisessa ilmaisussaan ja löytää omat vahvuutensa musiikillisessa tekemisessä ja kokemisessa. Musiikillinen ympäristö rikastaa lapsen kasvuprosessia. (Ruokonen 2001, 123, 132.)

Ruokosen (2011, 69) mukaan musiikkikasvatus on osa lapsen tasapainois-
ta ja kokonaisvaltaista kasvua. Musiikki kehittää lasta kokonaisvaltaisesti
ja tarjoaa mahdollisuuksia viestintään ei-sanallisella ja sanallisella tasolla.
Laulaminen tukee lapsen kielellistä oppimista, sillä laulaminen ja lapsen
kielellinen kehitys kulkevat rinnakkain läpi varhaislapsuuden. Esteet-
tisyysarvojen korostaminen ja kulttuuriperimän siirtäminen ovat osa lap-
sen kielellisen ja musiikillisen minäkuvan sekä kulttuurisen maailmanku-
van rakentamista.

4.2 Lapsen musiikillinen kehitys

Musiikki on ensisijaisesti taidemuoto, jolla on oma kielensä. Musiikilla ja
puhutulla kielellä on paljon yhteisiä elementtejä, ja lapsen kielellinen ja
musiikillinen kehitys ovatkin kiinteästi kietoutuneita toisiinsa. Erityisesti
laulaminen on yhteydessä kielelliseen kehitykseen. Lapsen kyky laulaa
kehittyy samanaikaisesti tai jopa ennen kuin lapsi alkaa tuottaa sanoja.
(Ruokonen 2011, 62.)

Musiikin tulee luontevasti kuulua lapsen päivään varhaiskasvatuksessa.
Lauluilla ja leikeillä luodaan yhteisöllisiä hetkiä sekä arkeen että juhlaan
päiväkodissa. Laulaminen on myös luonnollinen kanava lapsen itseil-
maisulle ja esiintymishalulle. Koska lauluissa versoo musiikillisen ja kie-
lellisen luovuuden siemen, lapsen halua laulaa ja kehitellä omia laulujaan
tulisi kannustaa koko varhaislapsuuden ajan. (Ruokonen 2011, 69.)

Yksilöllisyys ja kokonaisvaltaisuus kuvaavat lapsen kehitystä. Eri toimin-
not tukevat toisiaan, ja joillain osa-alueilla lapsi voi toimia paljon kyp-
semmin kuin jonkun toisen osa-alueen suoritus antaa ymmärtää. Musiikil-
lista kehitystä lähestytään eri työtapojen kautta. (Hongisto-Åberg ym.
2001, 72.)

Ruokonen (2001, 123–124) kuvaa lapsen musiikillisen ajattelukyvyn kehi-
tystä Brunerin teorian kautta, johon liittyy kolme ajattelun kehittymisen
prosessia. Nämä kolme vaihetta ovat toiminnallinen vaihe, ikoninen vaihe
ja symbolisen ajattelun vaihe. Ensimmäiseen vaiheeseen eli toiminnalli-
seen vaiheeseen kuuluu motorisiin toimintoihin ja niiden kokemiseen liit-
tyvä vaihe, jossa lapsi kokee ja liikkuu musiikin kautta saamansa herätteen
vaikutuksesta. Musiikin liikkeet muuttuvat kuulohavainnon kautta kehon
liikkeiksi, ja tässä vaiheessa lapsen musiikillinen ajattelu ja käsitteenmuo-
dostus alkavat. Tämä ensimmäinen suhde lapsen ja musiikin välillä on
vuorovaikutuksellinen. Toisessa ikonisessa vaiheessa musiikilliseen toi-
mintaan voidaan liittää mielikuvia ja musiikkiin liittyvät ilmiöt alkavat
merkitä jotakin lapselle. Lapsi oppii muuntamaan musiikilliset kokemuk-
sensa sisäisiksi auditiivisiksi, visuaaliseksi tai kinesteettiseksi kuviksi. Tä-
mä edesauttaa samana toistuvan musiikin muistamista, ja sen vertaamista
jo aikaisemmin kuultuun. Musiikkiliikunnalla on keskeinen merkitys tä-

män vaiheen oppimisessa. Kolmas, eli symbolisen ajattelun vaihe liittyy musiikkikasvatuksessa siihen kehitysvaiheeseen, jolloin lasta alkaa kiinnostaa musiikin kieli ja symbolit. Musiikillista ajattelua voi kehittää leikin avulla.

Musiikilla ja laulamisella voidaan edistää lapsen kielen kehittymistä, rikastumista ja kieleen liittyvien havaintojen tekemistä, kun kielen kehityksen perusta on luotu. Musiikilla on paljon yhteistä kielen kanssa. Sekä musiikin että kielen rakenne on samankaltainen, ja ne koostuvat samoista elementeistä. Yhteisiä piirteitä ovat muun muassa rytmi, äänen kesto, äänen taso, taajuus, melodia, syntaksi, lauserakenne, sointivärit ja tehokeinot. (Ruokonen 2011, 67.)

Sekä kieli että musiikki ovat vuorovaikutuksellista toimintaa, jossa tulee ensin kyetä vastaanottamaan ja käsittelemään viestiä ennen kuin sitä kykenee itse tuottamaan. Molemmat perustuvat kuulemiseen ja kuuntelemiseen. Puhumiseen ja laulamiseen käytetään äänihuulia, ja molemmissa oma äänellinen ilmaisu on osa minuutta ja itseilmaisua. Kielessä ja musiikissa on pieniä elementtejä, joita yhdistelemällä voidaan muodostaa lähes rajaton määrä erilaisia kokonaisuuksia. (Ruokonen 2011, 67.)

Musiikissa ja puheessa on tiettyjä kestoja, painotuksia ja aika-arvoja, joiden harjoittaminen ja tunnistaminen auttavat myöhemmin lukemaan ja kirjoittamaan oppiessa. Kielen kehitykselle keskeistä on äänen kesto ja siitä muotoutuva rytmi. Rytmin harjoittaminen auttaa jäsentämään puhetta ään-teisiin, tavuihin, sanoihin ja lauseisiin. (Ruokonen 2011, 68.)

Ruokonen (2011, 68) kertoo musiikin koostuvan eri tasoilla soivista äänistä, jotka muodostavat melodian. Ääni tai sävel voi liikkua alaspäin tai ylöspäin, hypähdellen tai pysyä samalla korkeudella. Kielessä ja puheessa tätä melodiaa kutsutaan intonaatioksi. Lapsi oppiikin ensimmäisenä erottamaan intonaation kielen piirteistä. Puheen musiikillisia elementtejä ovat toiston lisäksi erilaiset äänet, painotukset, tempo ja äänenkorkeuksien vaihtelut. Äänitaajuuksien ja korkeuksien erottaminen on keskeinen edellytys kielen oppimiselle.

Lapsen yleiset kehitykselliset valmiudet vaikuttavat paljon siihen, millaista materiaalia voidaan työstää musiikkitoiminnassa, ja aikaisemmin opitut asiat kertautuvat jatkuvasti toiminnassa. Kielellinen kehitys mahdollistaa sanallisten ohjeiden ymmärtämisen. Liikunta vahvistaa motoriikkaa ja koordinaatiota ja musiikkisadut sekä improvisointi kehittävät lapsen mielikuvitusta ja luovaa keksintää. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 75.)

Ruokosen (2009, 23–24) mukaan lapsen musiikillinen ajattelu kehittyy musiikillisiin kokemuksiin liitettyjen leikkien ja mielikuvituksen kautta. Äänen tuominen mukaan leikkeihin sekä lapsen omien äänikokeilujen ja sävellysten tekeminen kehittävät lasta luovuudessa ja ongelmaratkaisukyvyssä. Samalla lapsi oppii leikin kautta erilaisia musiikillisia ja äänellisiä viestintätaitoja sekä äänen käyttämistä viestinnän välineenä. Musiikin tuominen päiväkodissa arkisiin tilanteisiin, kuten lepopohetkiin, antaa lapsel-

le mahdollisuuden saada elämyksellisiä kokemuksia koko päivän ajan. Rauhallinen musiikki lepohetken alussa mahdollistaa lapsen rauhoittumisen.

4.3 Musiikkikasvatuksen osa-alueet

Tässä luvussa esitellään musiikkikasvatukseen kuuluvia eri osa-alueita, joissa osa-alueet on rajattu tarkoittamaan kuuntelemista, laulamista ja lorutusta, soittamista sekä musiikkiliikuntaa.

4.3.1 Kuunteleminen

Kuunteleminen on aktiivista toimintaa, jonka aikana keskitytään, tehdään tietoisia havaintoja ja suoritetaan erilaisia valintoja. Kuuntelu elämys on yksilöllinen kokemus joka voi tutun musiikkikappaleen kohdalla vaihdella eri aikoina. Oman psyykkisen ja fyysisen vireystilan lisäksi kuuntelu elämykseen vaikuttaa myös kuunteluolosuhteet. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 91, 93.)

Kuuntelu elämykset ovat monipuolisia ja esteettisesti herkistäviä kokemuksia, jolloin kuuntelusta muodostuu ajatuksia herättävä prosessi (Hongisto-Åberg ym. 2001, 79). Lapsi tutustuu ympäristössään kuuluviin ääniin kuunnellen ja havainnoiden sekä tunnistaa ja nimetä niitä. Äänten sointivärit kiinnostavat lasta, jolloin lapsi oppii nopeasti tunnistamaan erilaiset äänet sekä yhdistämään samoin soivien soittimien sointiväripärit. Lapsi oppii tunnistamaan äänen voimakkuustekijöitä, kuten hiljainen-voimakas, hiljenevä-voimistuva; erilaisia äänten sointivärejä, kuten kilisevä, kopisevä; äänen tasoa, kuten korkea-matala, nouseva-laskeva; ja äänen kestoa, kuten lyhyt-pitkä. Näiden perusominaisuuksien tunnistaminen luo perustan musiikillisen kielen oppimiselle. (Ruokonen 2009, 23.)

Jotta lapsi jaksaisi paremmin keskittyä kuunteluun, tulisi sen aiheen liittyä jollain tapaa lapsen mielenkiinnon kohteisiin. Lapselta löytyy myös edellytyksiä herkeytyä analyttiseen kuunteluun ja sitä kautta oppia hahmottamaan musiikin rakenteita ja tunnistaa eri soittimia. Lapselle tarvitsee antaa rauha keskittyä kuunteluun, jotta oppimisen edellytykset toteutuisivat. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 74.)

Aktiivisen kuuntelun lajeja on kolme. Ensimmäinen on luova kuuntelu, jossa musiikin herättämiä tunteita ja mielikuvia ilmaistaan erilaisten apuvälineiden avulla. Ilmaisun keinoina voi olla muun muassa liike, draama ja maalaaminen, ja erilaisia apuvälineitä voi käyttää huiveja, omaa kehoa ja vaikkapa nukkeja. Toinen kuuntelun laji on keskittynyt kuuntelu, jossa tarkastelun kohteena ovat musiikin eri elementit, kuten rytmi, tempo ja voimakkuuden vaihtelut. Kuunnellusta musiikista poimitaan teemoja, kuunnellaan efektejä ja voidaan nimetä sieltä löytyviä soittimia. Kolmas kuuntelun laji, sisäinen kuuntelu, syntyy mieli- ja muistikuvan perusteella. Musiikkia voi ikään kuin kuunnella, laulaa ja lukea sisäisesti. (Hongisto-Åberg ym. 2011, 93.)

Kuuntelu-elämyksien avulla lapsi oppii perustelemaan näkemyksiään ja kykenee arvioimaan musiikkia. Lasten kanssa tulisikin kuunnella musiikinäytyksiä ja esimerkiksi oppia tunnistamaan eri soittimia kuulluista näytteistä. Musiikillinen muisti ja analyyttinen ajattelu kehittyvät. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 79.)

4.3.2 Laulaminen ja loruttelu

Musiikkikasvatukseen päiväkodissa liittyy olennaisena osana laulut, runot, lorut, riimit ja musiikkisadut. Ne auttavat lasta hahmottamaan sekä sykeä että sana- ja melodiarytmejä. Useimmiten laulujen sanarytmien taputtaminen helpottaa lasta ymmärtämään laulun kokonaisuuden ja rytmin tärkeyden. Se voi myöhemmin auttaa lasta myös sanojen tavutusten hahmottamisessa. Laululeikit antavat lapselle mahdollisuuden oppia lauluja sanojen lisäksi myös liikkeiden avulla. (Ruokonen 2009, 24.)

Lapsen puhe ja laulu kehittyvät yhtä aikaa. Aikuisen on tärkeää laulaa lapselle ja lapsen kanssa eri tilanteissa mahdollisimman paljon, jotta lapsi saa mallin laulusta ja sisäistää sen. Unilaulut sekä eri hoitotilanteisiin liittyvät lyhyet, helpot laulut ovat erityisen tärkeitä. Näin lapsi oppii tuottamaan aikuisen lauluilmaisua jäljittelemällä tai prosessoi sitä omalla persoonallaan. Lapsi varastoi kuulemiaan katkelmia aikuisten lauluista ja tuottaa niitä yhdistelemällä omaa lauluaan. Jos lapsen kanssa on laulettu, spontaanit laulut ja laulujen keksiminen onnistuu lapselta sujuvasti. Lapsi voi laulella ajatuksiaan tai päivän tapahtumia luontevasti vapaassa leikissä tai yksin puhellessaan. (Ruokonen 2009, 24–25.)

Lasten laulun kehityksessä on havaittavissa kolme eri vaihetta. Ensimmäinen vaihe on nimeltään spontaanin laulun vaihe. Spontaaniseksi laulamiseksi kutsutaan lapsen oma-aloitteisesti aloitettua tai tuottamaa laulua, jossa ei ole vanhempien ohjausta tai aloitetta. Spontaani laulu myötäilee lapsen puuhia, ja monesti liike laukaisee lapsessa halun laulaa. Toista vaihetta kutsutaan jäljittelyvaiheeksi, ja kyseisessä vaiheessa lapsi alkaa jäljitellä tuttuja kuulemiaan melodioita, esimerkiksi tunnetuista lastenlauluista. Laulun sanat ovat tärkeitä, ja ne helpottavat oleelliset laulun rytmin oppimista. Tässä vaiheessa lapsi myös siirtyy musisoimaan yhdessä muiden kanssa, eikä vain laula lauluja itselleen. Tähän jäljittelyvaiheeseen liittyy tarve toistaa opittua. Kolmannessa, eli tonaalisuuden omaksumisen vaiheessa melodiat ja yksittäiset säveltasot alkavat hahmottua paremmin, ja saada merkityksensä. Tällöin lapsen laulun sävelpuhtaus paranee. Tämä viimeinen vaihe ajoittuu yleensä vasta esikoulu- tai alakouluvaiheessa. (Ahonen 2004, 84–88.)

Hongisto-Åberg ym. (2001, 72) painottavat tuttujen ja ymmärrettävien laulunsanojen tukevan lapsen laulamista. Loruttelu edistää sekä lapsen puheintonaatiota, että artikulaation muodostumista. Lapsen oma äänielimistö ei ole 3–4-vuotiaana vielä tarpeeksi kehittynyt nopeasti muuttuviin erilaisiin säveliin ja sävellajeihin, mutta lapsen kuulon perusteella saatu havainto ja aikuisen antama malli vaikuttavat laulamiseen. Selkeärakenteiset ja -rytmiset laulut auttavat lasta hahmottamaan laulun melodisia piirteitä ja

musiikillisia muotoja. Kyky hallita omaa ääntä ja tuottaa erilaisia ääniä kasvaa muun kehityksen myötä.

Lapsen kasvaessa lauluvalikoima monipuolistuu, ja samalla on mahdollista harjoitella eri tavoin laulamista, kuten hiljaa tai voimakkaasti, sekä suunnitellaan äänen kulun hahmottamista käsitteillä nouseva-laskeva ja korkea-matala. Yhdessä ja yksin laulaminen kehittää lapsen sosiaalisuutta, sekä monipuolisten laulujen avulla tutustutetaan lapsi uusiin käsitteisiin. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 75–76.)

4.3.3 Soittaminen

Musiikkikasvatuksen avulla lapsi oppii ymmärtämään käsitteenmuodostusta sekä kehittämään matemaattisia taitojaan. Musiikillisiin leikkeihin liitetään loogista päättelykykyä kehittäviä toimintatapoja, jolloin lapsen ongelmanratkaisukyky paranee. Soittamisen avulla lapsen musiikillinen ajattelu kehittyy ja lapsi oppii hahmottamaan laulun säkeen sanarytmistä erilaisia aika-arvoja sekä laulun melodiakulkua. Äänen ominaisuuksia vertaillaan ja luokitellaan sekä uusia käsitteitä opitaan liikunnan, tekemisen, mielikuvien ja havainnoinnin kautta. Yleisesti päiväkodeissa käytettyihin soittimiin kuuluvat säestyssoittimina piano ja kitara, sekä lasten käyttöön soveltuva kantele. Rytmisoittimiksi on hyvä valita erilaisia soittimia, joissa on erilaisia sointivärejä. Tällaisia soittimia ovat esimerkiksi rytmikapulat, triangel, tamburiini sekä rumpu. (Ruokonen 2009, 26–27.)

Lapsen rytmitaju sekä sointiväritaju kehittyvät 3–4-vuoden iässä. Säestyksellä vahvistetaan laulun perusrytmiä, joka edistää musiikin muodon hahmottamista. Soittaminen harjaannuttaa lapsen koordinaatiokykyä ja auttaa kehittämään motorisia valmiuksia. Ryhmässä musisointi kasvattaa myös lapsen sosiaalisia taitoja, sääntöjen noudattamista ja oman vuoron odottamista. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 73–74.)

Lapsen tuottamat ja vastaanottamat musiikilliset elämykset kehittävät mielikuvitusta ja luovaa ilmaisukykyä. Samalla lapsi kokee monipuolisia esteettisiä elämyksiä soittamisen ja eri soittimien kautta. Hienomotoriikka ja koordinaatiokyky saavat harjoitusta, lapsen musiikillinen muisti kehittyy ja lapsi alkaa hahmottaa yksinkertaisia musiikin muotorakenteita viiden-teen ikävuoteen mennessä. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 78–79.)

4.3.4 Musiikkiliikunta

Musiikin eri toimintamuodot antavat mahdollisuuksia sekä hieno- että karkeamotorisille harjoituksille. Liikunnan ja kehorytmien avulla lapsi oppii ilmaisemaan musiikin perussykettä ja melodiarytmiä. Kaikki soittaminen lähtee kehosta. Vaikeaa sykesoittoa voi harjoitella ensin erilaisilla kehotaputuksilla ja vasta sitten rytmisoittimilla. Musiikin rytmin voi kokea monella eri tavalla, esimerkiksi marssimalla, juoksemalla, hyppimällä ja laukkaamalla. Sanarytmejä voi harjoitella helposti taputtamalla tuttujen loru- lujen sanarytmejä. (Ruokonen 2009, 25.)

Ruokosen (2009, 26) mukaan musiikkiliikunnan ja rytmiharjoitusten avulla kehitetään lapsen kuuntelutaitoa, rytmitajua sekä liikkeiden koordinaatiota. Erilaiseen musiikkiin liittyy aina lapsen erilainen mielikuva ja kulkutapa. Hiljaisen musiikin soidessa lapset usein hiipivät, kun taas voimakasta musiikkia kuullessaan lapset tömistävät ja liikkuvat suuresti. Motorista keskittymistä ja taitoa vaatii samanaikainen perussykkeen ja sanarytmien suoritus, esimerkiksi kävellään laulun sykkeessä ja taputetaan samalla sanarytmia. Musiikkiliikunta ja sanarytmileikit vahvistavat erilaisten liikukumistapojen ja liikesarjojen oppimista. Monipuolisen musiikkiliikunnan ja itseilmaisun kautta lapselle muodostuu kokonaisvaltainen käsitys omasta itsestään.

Musiikkiliikunnassa tutustutaan tilaan ja liikutaan vapaasti musiikin mukaisesti improvisoiden. Äänen dynaamisten vaihteluiden kokeminen mahdollistaa monta eri liikuntatapaa. Lapsi oppii tuntemaan kehoaan ja hallitsemaan liikkeitään reagoimalla tempon vaihteluihin ja dynaamisiin muutoksiin musiikissa. Lapsi oppii myös tunnistamaan erityyppisiä musiikin lajeja rytmisen elämyksen perusteella, sekä muut musiikilliset rakenteet ja muodot hahmottuvat yksinkertaisten liikuntatuokioiden kautta. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 75.)

Viiden vuoden ikään mennessä lapsen motorinen koordinaatio kehittyy kehon hallinnan kasvaessa, rytmitaju kehittyy ja monipuolistuu, sekä lapsi pystyy itsenäisesti käyttämään erilaisia liikuntatapoja tarkoituksellisesti. Lapsi ilmaisee tunteitaan ja toteuttaa mielikuviaan kehollaan kokonaisvaltaisesti. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 79–80.)

5 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Tässä luvussa esitellään aiempia varhaiskasvatuksen musiikkikasvatukseen liittyviä tutkimuksia. Täysin samaa aihetta käsitteleviä tutkimuksia opinnäytetyömme kanssa ei ole löytynyt, jonka vuoksi aihetta on merkityksellistä tutkia. Musiikkikasvatusta käsitteleviä tutkimuksia on tehty jonkin verran, mutta ne ovat painottuneet enemmänkin toiminnan toteutukseen kuin työntekijöiden haastatteluihin. Samankaltaisten tutkimusten kohderyhmänä ovat useammin esikoululaiset sekä alakoululaiset kuin varhaiskasvatusikäiset lapset.

Mäkinen (2012) tutkii Vaasan ammattikorkeakoulussa tehdyssä opinnäytetyössään Musiikki päiväkodissa, miten musiikkia painotetaan eri päiväkodeissa. Lisäksi hän pyrkii selvittämään, näkevätkö päiväkodit musiikin tärkeänä osana varhaiskasvatusta, ja miten päiväkodit ylipäätään hyödynnevät musiikkia. Tämä tutkimus on kvantitatiivisesti painottuva, joka tosin sisältää kvalitatiivista analysointia.

Tutkimustuloksissaan Mäkinen (2012) toteaa musiikin olevan osa varhaiskasvatusta tutkimuksen kohteena olleissa päiväkodeissa, mutta samalla käy ilmi, että musiikilla ei välttämättä ole varsinaista painotusta. Ohjausvastuu ja musiikin käyttö eri tilanteissa vaihtelee päiväkodeittain, mutta he

silti pitävät musiikkia tärkeänä ja tiedostavat mahdollisuudet käyttää musiikkia arjen eri tilanteissa.

Chydeniuksen ja Hännisen (2009) Metropolia ammattikorkeakoulussa tehty opinnäyte Musiikki kasvattaa elämään – varhaisiän musiikinopettaja päiväkodissa perehtyy päiväkodissa järjestettävään musiikkikasvatukseen ja sen mahdollisuuksiin. Työn tavoitteena oli perustella, miksi päiväkodissa tapahtuvan musiikkikasvatuksen tulisi olla ammattitaitoisen musiikkikasvattajan vastuulla. Tuloksena voidaan sanoa, että ammattimaisen musiikkitoiminnan järjestämisellä päiväkodissa on suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta.

Heli Rantasen tekemässä pro gradu -tutkielmassa Tampereen yliopistoon vuonna 2009 tutkittiin musiikkikasvatuksen asemaa esiopetuksessa. Tarkemmin tutkimus keskittyi siihen, millainen asema musiikkikasvatuksella on Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sekä paikallisissa esiopetuksen opetussuunnitelmissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista musiikkikasvatusta esiopetuksen opetussuunnitelmat pyrkivät edistämään sekä millaisia käytännön ohjeita esiopetuksen opetussuunnitelmat tarjoavat musiikkikasvatuksen toteuttamiseen. Tutkimus on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jonka tutkimusaineisto koostui valmiista dokumenteista sekä sähköpostihaastatteluista. Tutkimusaineistoa kerättiin myös haastatteluiden avulla, joiden tarkoituksena oli saada käytännön näkökulma huomioiduksi. (Rantanen 2009.)

Tutkimustulosten mukaan musiikkikasvatuksen asema esiopetuksessa on melko vankka ja toisaalta taas vaihteleva. Osassa esiopetuksen opetussuunnitelmista musiikkikasvatus huomioidaan monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti, muutamassa esiopetuksen opetussuunnitelmassa musiikkikasvatusta ei taas ole huomioitu lähes ollenkaan. Haastatteluvastausten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että musiikkikasvatusta hyödynnetään eri tiimeissä melko samalla tavalla ja musiikkikasvatuksella on käytännön tasolla vankka asema. Tämä loi ristiriidan haastatteluvastauksien sekä esiopetuksen opetussuunnitelmien välille. (Rantanen 2009.)

Eveliina Vähäsöyrinki (2011) on tehnyt sosiaalialan opinnäytetyön Vaasan ammattikorkeakoulussa aiheesta Musiikkikasvatus lapsen kasvun ja kehityksen edistäjänä. Opinnäytetyössä selvitettiin vanhempien kokemuksia musiikkileikkikoulun ja soitinvalmennuksen vaikutuksesta lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lisäksi työssä kartoitettiin lasten mieltymyksiä jatkaa musiikin harrastamista sekä heidän kiinnostustaan erilaisiin soitinvalmennusryhmiin. Tutkimus toteutettiin puolistrukturoidun kyselylomakkeen avulla, joka lähetettiin lasten vanhemmille. Tutkimustuloksiksi saatiin, että yleisimmin vanhemmat olivat kokeneet musiikkikasvatuksen vaikuttaneen lapsen kasvuun ja kehitykseen jonkin verran myönteisesti. Näiden lisäksi vanhemmat kokivat, että lapsen sosiaalisten taitojen kehittyminen, mielenkiinnon herääminen musiikkia kohtaan sekä itseilmaisun kehittyminen oli vaikuttanut myönteisesti paljon lapseen.

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli tutkia työntekijöiden näkemyksiä 3–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä järjestettävästä musiikkikasvatuksesta. Ryhmän työntekijöiden vaihtuvuuden takia haluttiin saada työntekijöiden ääni kuuluviin siitä, miten musiikkikasvatuksen toteuttaminen on lähtenyt käyntiin ja mitä parannusehdotuksia heillä voisi sen suhteen olla.

Tutkimuksen tarkoituksena oli saada selville, millaista musiikkikasvatusta ryhmässä järjestetään ja mitä käsitettä he siitä käyttävät. Ryhmän kaikki työntekijät aloittivat ryhmässä vasta syksyllä 2012, joten toiminnan aloittaminen ja musiikkikasvatuksen liittäminen siihen vei oman aikansa. Taavoitteena oli selvittää työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä musiikkikasvatuksen vaikutuksista lapsen kehitykseen ja sen näkyvyyteen. Yhtenä kiinnostuksen kohteena oli myös, miten ryhmän työntekijät haluaisivat kehittää toimintaansa musiikkikasvatuksen suhteen. Tämä toive tuli myös yhteistyökumppaniltamme.

Tutkimustehtävään paneuduttiin seuraavien avaavien tutkimuskysymysten kautta:

- Millaista musiikkikasvatusta ryhmässä järjestetään?
- Millaisia kokemuksia työntekijät ovat saaneet musiikkikasvatuksesta?
- Minkälainen merkitys musiikilla on lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle työntekijän näkökulmasta?
- Millaisia kehittämisideoita työntekijöillä on musiikkikasvatukseen liittyen?

Näiden kysymysten kautta haluttiin saada työntekijöiltä mahdollisimman kokonaisvaltainen käsitys ryhmässä järjestettävästä musiikkikasvatuksesta. Tutkimuskysymykset ja teoreettinen viitekehys ohjasivat teemahaastattelun rungon tekemistä ja teemojen valikoitumista.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Tarvasmäen varhaiskasvatuskeskukseen kuuluvan Solvikin päiväkodin kanssa. Tutkimukseen osallistui Solvikin päiväkodin 3–5-vuotiaiden ryhmän kaikki työntekijät, sillä heistä jokainen toteuttaa musiikkikasvatusta ryhmässä. Haastatteluihin osallistui kaksi lastentarhanopettajaa sekä kaksi lastenhoitajaa. Tutkimustapana on laadullinen tutkimus ja tutkimus toteutettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua käyttäen. Haastattelut koostuivat neljästä yksilöhaastattelusta sekä yhdestä ryhmähaastattelusta.

7.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkittavaa asiaa pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja aineisto kootaan luonnollisissa sekä todellisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan satunnaisotoksen sijaan tarkoituksenmukaisesti. Tutkimus toteutetaan joustavia toimintatapoja käyttäen, jolloin varsinainen tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä. Olosuhteista riippuen suunnitelmia voidaan muuttaa tarkoituksenmukaisemmaksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.) Koska opinnäytetyön aihe tutkii työntekijöiden näkemyksiä päiväkodissa järjestettävästä musiikkikasvatuksesta, laadullinen tutkimus koettiin luonnolliseksi tutkimustavaksi. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia kohderyhmän mielipiteitä ja näkemyksiä, joita ei voi määrällisesti mitata, vaan jokaisen mielipide on merkityksellinen.

Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä tutkimusmenetelmiä ovat kyselyt, haastattelut ja havainnointi. Näitä menetelmiä voidaan käyttää myös kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa. Tutkimukseen voi valita yhden tai useamman eri tutkimusmenetelmän, sen mukaan, mikä tutkimusongelma on. Mitä vapaampi tutkimusasetelma on, sitä luotettavampaa on käyttää tutkimusmenetelmänä havainnointia tai haastattelua. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.)

7.2 Aineiston hankintamenetelmä

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksen aineiston hankintamenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teema-haastattelua, joka toteutettiin neljänä yksilöhaastatteluna sekä lopuksi ryhmähaastatteluna. Kaikki haastattelut nauhoitettiin. Yksilöhaastattelujen tarkoituksena oli saada jokaisen työntekijän ääni kuuluviin heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään päiväkodissa järjestettävästä musiikkikasvatuksesta. Ryhmähaastattelun tavoitteena oli käsitellä yhdessä yksilöhaastatteluissa nousseita asioita sekä miettiä kehittämisideoita järjestettävän toiminnan parantamiseksi.

Haastattelu on yksi tavallisimmista laadullisen tutkimuksen aineistonkeruutavoista (Vilkkä 2005, 100). Haastattelutilanteessa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, jolloin voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla (Hirsjärvi ym. 2009, 204–205).

Haastatteluprosessin onnistumiseen vaikuttavat monet eri tekijät. Yksi tärkeimpiä asioita ennen haastattelua on miettiä, missä haastattelu suoritetaan. Suoritetaanko haastattelu julkisella paikalla kuten haastateltavan työpaikalla vai vapaamuotoisemmassa paikassa, esimerkiksi kahvilassa. Tärkeää tilaa valitessa on huomioida, että tila on mahdollisimman rauhallinen ja virikkeetön, sillä haastatteluun keskittyminen on tutkimuksen luotettavuuden kannalta oleellista. Hyvä on ottaa huomioon myös se, että haastattelua ei tehdä liian virallisessa tilassa, jossa haastateltava kokee olonsa

epävarmaksi. Haastateltavalle jo ennestään tuttu tila luo turvallisuuden tunnetta, jolloin haastattelulla on suurempi mahdollisuus onnistua. (Eskola & Vastamäki 2010, 29–30.)

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu lienee yleisimmin käytetty haastattelun muoto. Haastattelun ideana on kysyä haastateltavalta, mitä mieltä hän on kysytystä teemasta. Kyseessä on siis keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja usein myös hänen ehdoillaan. Tutkijan tulee vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa saada selville hänen mielipiteensä sekä etsiä vastauksia ainakin niihin asioihin, jotka kuuluvat tutkimuksen aihepiiriin. (Eskola & Vastamäki 2010, 26.) Teemahaastattelussa haastattelun teemat, eli aihealueet, on etukäteen määrätty. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys voiva kuitenkin muuttua haastatteluiden välillä. Tärkeintä on, että jokainen teema tulee käytyä läpi haastateltavan kanssa. Haastattelijalla on apunaan tukilista käsiteltävistä aiheista, ei valmiita kysymyksiä. (Eskola & Suoranta 1998, 87.)

Tutkimusongelmasta poimitaan teemahaastatteluihin keskeiset teemat tai aiheet, joita haastattelussa olisi tarkoitus käsitellä. Teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole väliä, vaan tavoitteena on, että kaikki teemat tulee käytyä läpi ja haastateltava voi antaa oman kuvauksensa kustakin teemasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75; Vilkkä 2005, 101–102.)

Haastateltavien valinnassa on muistettava ottaa huomioon, mitä ollaan tutkimassa. Tutkittavasta aiheesta riippuen on hyvä valita haastateltavat asiantuntemuksen tai kokemuksen perusteella. Silloin on tärkeää, että haastateltavalla on omakohtaisia kokemuksia tutkittavasta asiasta. (Vilkkä 2005, 114.)

Vapaamuotoisen haastattelutilanteen luomiseen auttaa avoin keskustelu. On myös hyvä esitellä tutkijat sekä tutkimuksen aihe ja tarkoitus. Itse teemoihin ei heti ensimmäiseksi kannata mennä, sillä luottamuksellisen suhteen ja vapautuneen ilmapiirin luominen on tärkeää ennen haastattelun alkua. Haastattelutilanteesta tulee luoda rento ja vapaamuotoinen, jolloin haastattelun luomat paineet haastateltavalle vähenevät. (Eskola & Vastamäki 2010, 34.)

Teemoja valitessa on hyvä asettua haastateltavan asemaan ja miettiä, mitkä teemat ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä. Tutkijan tulee kuitenkin varoa omia ennakkokäsityksiään, jottei haastattelusta muodostu liian johdatteleva. Teemojen valitsemiseen on monia tapoja – niitä voi etsiä kirjallisuudesta tai teoriasta. Teorian pohjalta valittuja teemoja miettiessä on pidettävä mielessä tutkimusongelma, johon etsitään vastauksia. Haastattelusta pyritään tekemään mahdollisimman keskustelunomainen, jolloin pitkät kysymyslistat eivät ole tarpeen. Pahimmassa tapauksessa pitkä lista kysymyksiä estää avoimen ja luottamuksellisen ilmapiirin syntymisen. Laajojen teemojen lisäksi on hyvä miettiä etukäteen myös tarkentavia apukysymyksiä, jos keskustelua ei jostakin teemasta saada riittävästi aikaan tai ei lähde ollenkaan liikkeelle. (Eskola & Vastamäki 2010, 35–39.)

Yksilöhaastattelut sekä ryhmähaastattelu toteutettiin päiväkodissa työntekijöiden työpaikalla, jolloin ympäristö oli heille tuttu ja loi turvallisuuden tunteen. Päiväkotitoi oli myös siksi hyvä haastattelujen toteutuspaikka, koska työntekijöiden oli näin helppo irtautua töistään haastattelujen ajaksi. Ensiksi päädyttiin tekemään yksilöhaastattelut, koska haluttiin saada työntekijöiden henkilökohtaiset mielipiteet ja näkemykset haastateltavista teemoista ennen ryhmähaastattelua.

Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, johon osallistuu samalla kertaa useita haastateltavia, mahdollisesti myös useita haastattelijoita. Ryhmähaastattelun tavoitteena on siis saada keskustelua tutkijan haluamasta aiheesta tai teemoista. Ryhmähaastattelua voidaan käyttää yksilöhaastattelun sijasta tai yksilöhaastattelun ohella. (Eskola & Suoranta 1998, 95.) Yksilöhaastattelujen lisäksi päädyttiin tutkimuksessa myös ryhmähaastatteluun, sillä näin saatiin kattavampi aineisto tutkimukseen. Yksilöhaastatteluissa nousseita teemoja ja ajatuksia käytiin yhdessä läpi ryhmähaastattelussa, jolloin haastateltavat kuulivat toistensa ajatuksia ja saivat ehkä uusia näkökulmia tutkittavaan asiaan. Ryhmähaastattelun tavoitteena oli saada myös keskustelua ja kehittämisideoita päiväkodissa järjestettävään musiikkikasvatukseen, mikä oli yhteistyökumppanin toive.

7.3 Aineiston analyysi

Opinnäytetyön tutkimuksen aineiston analysointi toteutettiin kevättalvella 2013. Aineisto analysoitiin teemoittelua käyttäen, jota ennen haastattelut litteroitiin eli puhtaaksi kirjoitettiin. Tutkimuksen analysoinnin teemoiksi muodostuivat: musiikkikasvatuksen suunnittelu, musiikkikasvatuksen toteuttaminen, musiikin merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle sekä musiikkikasvatuksen kehittäminen.

Teemoittelu on hyvä aineiston analysointitapa, kun halutaan ratkaista käytännöllistä ongelmaa. Teemoittelussa aineistosta kerätään keskeiset aiheet, jotka teemoitellaan aihepiireittäin. Tekstistä on ensin pyrittävä löytämään tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Teemoittelun avulla aineistosta saadaan esille joukko erilaisia vastauksia ja tuloksia esitettyihin kysymyksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176, 179.)

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan kvalitatiivisen aineiston analysoinnissa käytetään usein sitaatteja elävöittämään tekstiä. Teemoittain laitettut sitaatit ovat mielenkiintoisia, mutta syvällisempää analyysiä tai johtopäätöksiä ne eivät useinkaan anna. Sitaattien määrästä tutkimuksessa ei ole ehdottomia sääntöjä. Tärkeintä on, että tutkimus kertoo enemmän itse tutkittavasta ilmiöstä kuin tutkijasta. He kuvaavat Tötön (1996) perustelua siitä, miksi sitaatteja on myös muistettava analysoida ja tulkita. Ilman tutkijan omaa tekstiä sitaatit ovat irrallisia, eivätkä ole sinällään tutkimuksen tuloksia. (Eskola & Suoranta 1998, 176, 181–182.)

Aineiston analysointi aloitettiin korostamalla litteroidusta tekstistä eri teemat värikoodittain. Eri värien käyttö analysoinnissa on tärkeää, jotta aineistosta olisi helppo havaita eri teemoihin kuuluvat havainnot. Tämän

jälkeen jokaisen teeman alle koottiin saadut tutkimustulokset ja tulosten pohjalta tehtiin johtopäätökset.

7.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hyvän tutkimuksen tekeminen edellyttää monien eettisten kysymysten huomioonottamista. Keskeistä on, että tutkija tuntee tutkimuksen periaatteet ja toimii niiden mukaan. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että siinä noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuksen tulee olla suunniteltu, toteutettu ja raportoitu asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Tutkijoiden on noudatettava rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta tutkimustyössä, tulosten esittämisessä sekä tutkimuksen ja sen tuloksien arvioinnissa. Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla myös ihmisarvon kunnioittaminen. Ihmisten itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan antamalla heidän päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen vai eivät. (Hirsjärvi ym. 2009, 23–25.)

Tutkimuksemme luotettavuutta olisi voinut lisätä suurempi kohderyhmä. Jos haastateltavia olisi ollut enemmän, esimerkiksi työntekijöitä useammasta eri ryhmästä, olisivat saadut tutkimustulokset yleistettävämpiä. Päädymme kuitenkin yhden ryhmän työntekijöihin, koska kohdistimme tutkimuksemme ainoastaan yhden ryhmän kokemuksiin ja kehittämisideoihin. Halusimme jättää myös mahdollisen vertailun kahden päiväkodin välillä pois.

Teemahaastatteluun kuuluu olennaisena osana haastattelurungon vapaamuotoisuus, jolloin haastatteluista pyritään luomaan mahdollisimman keskustelunomaisia. Tällöin keskustelua ohjaavat vain ennalta määritellyt teemat. Tämä mahdollistaa vapaan keskustelun teemojen välillä, jolloin tutkijat eivät tahtomattaan ohjaa keskustelua tarkoilla kysymyksillä ja sanavalinnoilla. Pyrimme käyttämään haastatteluissa mahdollisimman neutraalia ja yleistä kieltä sekä välttämään omia olettamuksia ja ennakkolettamuksia. Pidimme erittäin tärkeänä tutkimuksessa, että esiin nousseet merkitykset nousisivat haastateltavilta itseltään, heidän omilla sanavalinnoillaan. Näin uskomme saaneemme haastateltavien todellisen mielipiteen esille. Tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi tutkimukseen lisättiin suoria sitaatteja eli lainauksia haastateltavien haastatteluista. Sitaattien käyttö mahdollistaa haastateltavan todellisen mielipiteen ja näkemyksen haastateltavasta aiheesta ilman asian väärinymmärrystä.

Opinnäytetyön eettisyyttä lisää se, että aineisto hävitetään tutkimuksen päätyttyä. Tarkoitus oli käyttää aineistoa vain tähän tutkimukseen. Aineiston hävittämisen myötä hankittua aineistoa ei voida väärinkäyttää.

Tämä opinnäytetyö on tehty hyvää tutkimuksen etiikkaa noudattaen. Opinnäytetyön eettisyyden vahvistamiseksi anottiin sekä tutkimuksen ohjaavalta opettajalta että tutkimukseen osallistuvan päiväkodin johtajalta tutkimusluvut opinnäytetyön toteuttamiseen. Haastateltavilta kysyttiin halukkuutta osallistua tutkimukseen, joten haastattelutilanteeseen osallistu-

minen oli vapaaehtoista. Myös päiväkodin nimen mainitsemisesta tutkimuksessa kysyttiin erikseen niin johtajalta kuin työntekijöiltäkin.

Opinnäytetyö on tehty annettujen ohjeiden mukaisesti, jossa aiemmat tutkimukset ja lähdekirjallisuus tukevat tutkimuksen tuloksia ja sen analysointia. Tutkimuksen tieteellisyttä ja eettisyyttä tukee lähdekirjallisuuden oikea merkitätapa. Opinnäytetyössä käytetty aineisto merkittiin lähdeluetteloon sekä varsinaiseen tekstiin lähdeviittein.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastatteluista saadun aineiston tuloksia tarkasteltiin teemojen pohjalta, jotka löydettiin aineistoa analysoimalla. Teemoiksi muodostuivat toiminnan suunnittelu, toiminnan toteuttaminen, musiikin merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle, työntekijöiden kokemukset musiikkikasvatuksesta sekä toiminnan kehittäminen. Tässä luvussa analysoidaan haastatteluista saatua aineistoa teemoittain sekä havainnollistetaan tuloksia haastatteluista saaduilla suorilla lainauksilla. Lisäksi käsitellään tutkimustuloksista tehtyjä johtopäätöksiä verraten niitä teoriaan sekä aikaisempiin tutkimuksiin.

8.1 Musiikkituokioiden suunnittelu

Työntekijöiltä kysyttiin aluksi, miten he määrittelisivät musiikkikasvatuksen ryhmässään. Kaikki vastanneet kertoivat musiikkikasvatukseen kuuluvan musiikin lisäksi liikkeen, rytmin, soittimet, laulamisen ja kuuntelun. Rythmi nousi kaikkien työntekijöiden mielestä tärkeimmäksi asiaksi musiikissa.

Mut se rytmihän on siinä se mihkä se perustuu.

Koska kaiken a ja o on se rytmi, ja mitä se rytmi on muuta kun sitä musiikkikasvatusta. Et niinku sieltä se lähtee.

Muutama työntekijä määritteli musiikkikasvatukseen kuuluvaksi myös laskemista, taputusta, tavutusta sekä musiikkimaalausta. Yleisesti ottaen työntekijät puhuivat arjessa musiikkikasvatuksen sijaan musiikki- tai lauluuokiosta, joka kuuluu arkeen, ja jota määrittelevät ikäryhmän mukaiset tavoitteet sekä varhaiskasvatussuunnitelma.

Se vaan tavallaan niinku kulkee mukana siinä arjessa.

Tutkimustulosten perusteella voidaan päätellä, että musiikkikasvatuksen määrittely on moninaista ja haastavaa. Ruokosen (2001, 127) mukaan musiikkia opitaan musisoimalla, johon hän liittyy kaikki musiikilliseen ilmaisuun liittyvän aktiivisen toiminnan. Tutkimustulosten mukaisesti Ruokonen määrittää musiikkikasvatukseen kuuluvaksi kuuntelun, laulun, soittamisen ja liikunnan.

Teemahaastattelujen aineistosta käy ilmi, että työntekijät pitivät vuosisuunnitelmaa keskeisimmässä osassa musiikkikasvatuksen suunnittelua. Suunnitelma pitää sisällään ikäryhmän mukaiset tavoitteet ja kuukausittaiset osiot, jotka jokainen tarkentaa oman ryhmänsä kanssa. Lastentarhanopettajat laativat vuosisuunnitelman, jota käydään vuosittain läpi tiimipalavereissa yhdessä lastenhoitajien kanssa. Työntekijät korostivat näin ollen tiimipalavereiden tärkeyttä, koska silloin jokaisen työntekijän ammattitaito tulee käyttöön ja mahdollisia muutoksia voidaan tehdä aikaisempien kokemusten perusteella.

Se (vuosisuunnitelma) on aina ensimmäisenä mielessä kun aletaan suunnitteleen.

Jokainen työntekijä painotti lapsilähtöisyyden tärkeyttä suunnittelussa. Suunnitelmat täsmentyvät ja muuttuvat joka vuosi sen mukaan, mitä ryhmän kanssa olisi kiva käsitellä vuoden aikana ja mitä ehdotuksia lapsilta tulee toiminnan suhteen.

No me kuunnellaan lapsia, siitä mistä lapset on kiinnostuneita.

Sit pitää olla herkkänä sille, että mihin päin se lasten kiinnostus menee ja mennä sinne päin. Turha sellasta on läpijuntata mikä ei nyt vaan mene.

Haastatteluissa suurin osa työntekijöistä mainitsi vuodenaikojen ja eri teemojen määrittävän tuokioiden suunnittelua. Vuodenaikojen mukaan voidaan laulaa esimerkiksi syksy- ja talvilauluja sekä keväisiä ja kesäisiä lauluja. Myös monet eri juhlapyyhiin liittyvät laulut, kuten joul- ja pääsiäislaulut ovat suunnitelmassa oleellisesti mukana. Haastatteluissa ilmeni myös erilaisten projektien ja muun sen hetkisen toiminnan vaikuttavan suunnitteluun.

Musiikkihetkee monesti määrittelee vuodenaajat, taikka sitten se muu toiminta mitä siihen liittyy.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että musiikkikasvatuksen suunnitteluun liittyvät monet eri tekijät. Lähtökohtana on vuosisuunnitelma, joka perustuu valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelmassa on otettava huomioon ikäryhmän mukaiset tavoitteet sekä toimintaa määrittävät muut teemat ja vuodenaajat. Myös aikaisemmat kokemukset toiminnan toteuttamisesta sekä lasten mielenkiinnonkohteet määrittävät oleellisesti suunnitelmaa. Kielen merkitys, sisällölliset orientaatiot sekä lapsen oppiminen ovat keskeisessä osassa toiminnan suunnittelua. Tämä on määrätty myös valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 20).

Kaikki työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että musiikkikasvatuksen tavoitteena on ilon ja onnistumisen kokeminen musiikin kautta. Tärkeintä on saada jokainen mukaan ja innostumaan musiikista. Yksi työntekijöistä lu-

etteli tavoitteiksi muun muassa tutustua erilaisiin soittimiin, harjoitella soittamista, kuuntelemista ja laulamista sekä tuottaa omaa laulua, ääntä ja liikettä. Ryhmähaastattelussa kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että yhtenä tavoitteena on musiikin ja laulun kautta saama rohkeus ja keskittymiskyvyn paraneminen. Myös ryhmäytyminen koettiin työntekijöiden mielestä tärkeäksi tavoitteeksi musiikkikasvatuksessa.

Ryhmäytyminen, se on musiikkikasvatuksessa tosi tärkeää.

Musiikin kuuntelu, musiikin soittaminen, tuottaminen, niinku ihan kokonaisvaltaisesti, niin ja tietysti laulut, laulujen oppiminen, nehän kehittää lasta.

Jokainen löytäis itsestään sen pienen musikantin.

Musiikkikasvatuksen tavoitteena voidaan näin ollen pitää musiikin tuomaa iloa lapselle, jolloin myös onnistumisen kokemukset vahvistavat ja tukevat lapsen kokonaiskehitystä. Ruokonen (2001, 133–134) määrittelee musiikkikasvatuksen yhdeksi tavoitteeksi saada onnistumisen kokemuksia musiikin kautta. Oikeanlainen musiikillinen oppimisympäristö vahvistaa lapsen kokemia musiikillisia elämyksiä sekä ilon kokemista. Keltikangas-Järvinen (2010, 36) kertoo muiden ihmisten antaman arvostuksen ja kiitoksen merkitsevän lapselle paljon. Kun lapsi saa kehuja ja hän kokee onnistuvansa jossakin, vaikuttaa se suuresti lapsen itseluottamukseen.

Haastatteluissa ilmeni, että musiikkikasvatuksen tavoitteina ovat muun muassa ryhmäytyminen sekä lasten ja työntekijöiden väliset vuorovaikutustaidot. Keltikangas-Järvisen (2012, 162–163) mukaan samanikäisistä lapsista koostuva ryhmä on tärkeässä asemassa lapsen harjoittellessa sosiaalisia taitoja. Lapset opettavat ryhmässä toisilleen vuorovaikutustaitoja, jolloin työntekijällä tulisi olla tieto siitä, miten ryhmä vaikuttaa lapsen käytökseen.

8.2 Musiikkikasvatuksen toteuttaminen

Työntekijät kertoivat pitävänsä ohjattuja musiikkituokioita kerran viikossa. Tuokion kesto vaihtelee 15–30 minuutin välillä, sen mukaan, miten lapset jaksavat keskittyä. Tuokioilla on tietty rakenne, mitä voidaan muokata tarpeen tullen. Kaikilla työntekijöillä on oma roolinsa tuokion aikana: yksi soittaa pianoa, yksi ohjaa toimintaa ja kahdella on hyvä tilaisuus havainnoida lapsia. Viikoittaisten musiikkituokioiden lisäksi järjestetään kahden viikon välein koko talon yhteinen musiikkituokio. Musiikkia käytetään myös päivittäin aamutuokioissa ja soittimet ovat lasten ulottuvilla koko ajan. Soittimia on kannustettu käyttämään myös arjen muissa tilanteissa, eikä vain musiikkituokioiden aikana.

Meil on soittimet tarjolla tuolla ja niitä saa soittaa.

Hirveesti siin kyl meni aika pitkä aika ennen kun kukaan uskals koskee siihen laatikkoon muuta ku silloin kun oli aikui-nen länä.

Välillä täällä on ollu sellanen pauke muutaman kerran, kun kaikki soittimet on käytössä.

Tutkimustuloksista selviää, että musiikkia käytetään ryhmässä päivittäin arjen eri tilanteissa. Pienempien lasten kanssa musiikkia käytetään muun muassa pukemistilanteissa sekä siirtymätilanteissa. Musiikkia pyritään käyttämään hyödyksi kaikissa arjisissa tilanteissa. Erilaiset laulut ja eläinten äänet rauhoittavat lasta ja helpottavat arjen eri toimintoja. Loruttelua ja laulamista esiintyy myös pienillä sylissä ollessa ja ulkoilutilanteissa.

...niinku päivittäin, pukemistilanteissa, vessatustilanteissa ja tämmösissä.

Sit voidaan keksiä omia lauluja niistä tilanteista. Se on lapsista tosi hauskaa.

Päivähoidon arkitilanteisiin voidaan luontevasti liittää musiikkia, ja se voikin antaa lapselle korvaamattomia mielihyvän ja turvallisuuden tunteen kokemuksia (Ruokonen 2001, 121). Myös Mäkinen (2012) teki samankaltaisen huomion opinnäytetyössään. Musiikki on osa varhaiskasvatusta päiväkodissa, mutta musiikilla ei välttämättä ole mitään erityistä painotusta. Jokainen toteuttaa musiikkikasvatusta omalla tavallaan, mutta musiikki kulkee osana päiväkodin arkea erilaisissa tilanteissa, kuten pukemisessa tai leikkitilanteissa.

Kerätystä aineistosta käy ilmi, että lapsista tulee iloisia musiikkituokioiden jälkeen, ja että lasten innostus musiikkia kohtaan kasvaa tuokioiden avulla. Musiikki innostaa lapsia laulamaan ja kuuntelemaan musiikkia myös omalla ajalla, esimerkiksi leikkitilanteissa. Lapset tekevät itse omia lauluja ja ottavat musiikkia mukaan omiin leikkeihinsä. Työntekijät nostivat esille lasten tuovan kotoa paljon omia cd-levyjä päiväkotiin ja kuuntelevan niitä.

Tytöt ja pojat on kauheen innostunu kuunteleen omia cd-levyjä, et ne tykkää järjestää tanssiesityksiä.

Ne on aina ”mä meen kuunteluun” tarkoittaa sitä, että ne kuuntelee lastenlauluja.

Kyllä meillä on hirveen hyvät cheekit täällä.

Samoin ulkona muutama tyttö halua tulla siihen kun kävel-lään täällä näin nii sitten lauletaan matkalla maailmaan, kas-sissa leipää ja piimää vaan.

Positiivisena johtopäätöksenä voidaan todeta, että lapsille järjestetty musiikkikasvatus on innostanut lapsia käyttämään musiikkia myös oma-

aloitteisesti. Mielenkiinto musiikkia kohtaan on herännyt, jolloin lapset ottavat musiikkia mukaan esimerkiksi omiin leikkeihinsä. Ruokosen (2011, 69) mukaan musiikin tulee kuulua luontevasti lapsen arkeen päiväkodissa. Lapsen innostusta musiikkia kohtaan ja halua laulaa sekä kehittää omia lauluja tulisi kannustaa koko varhaislapsuuden ajan.

Lapsi näyttää tunteitaan usein liikkumalla musiikin yhteydessä. Myös leikki on yksi toimintamuoto, joka helpottaa lapsen musiikillista kehittymistä ja on lapselle ominainen tapa toimia. (Ruokonen 2001, 132–134.) Ahonen (2004, 53–54) painottaa leikin tärkeyttä lapsen musiikillisessa kehitymisessä. Leikin avulla lapsi pyrkii ymmärtämään ympäristöään ja ilmaisemaan itseään. Paananen (2010, 160) mainitsee Piaget’n leikkiteorian, jota voidaan käyttää hyödyksi lapsen musiikillisessa kehityksessä. Lapsi innostuu keksimään, esittämään ja kuuntelemaan musiikkia kuvitteleikin sekä jäljittelyn kautta. Musiikin mukana liikkumisessa, musiikin esittämisessä ja sen kuuntelemisessa on monia piirteitä jäljittelystä.

Työntekijät korostavat, että musiikkituokiot ja musiikki arjessa eivät vaadi musikaalista työntekijää, vaan oma innostus ja esimerkki lapsille ovat tärkeimpiä. Tutkimustuloksista käy ilmi, että työntekijöiden innostus ja lasten saamat musiikilliset kokemukset menevät osaamisen edelle.

Kun mä en oikeesti osaa ees laulaa, mutta ei sekään estä sitä ettei vois tehdä.

Se ei tarkota et nuotilleen, kunhan niitä laulaa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta musiikkikasvatuksen onnistuvan ilman erityisiä musiikillisia lahjakkuuksia. Onnistuneen musiikkikasvatuksen toteuttaminen vaatii kuitenkin paljon tietoa ja osaamista lasten kehityskausista sekä musiikillisista valmiuksista. Näin totesivat myös Chydenius ja Hänninen (2009) opinnäytetyössään, jossa tuloksista nousi esiin ammattimaisen musiikkitoiminnan järjestämisellä olevan suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta.

Tutkimusaineistosta ilmenee, että myös aremmat lapset nauttivat musiikista ja uskaltavat käyttää sitä. Vaikka he musiikkituokion aikana eivät osallistuisi toimintaan, vaan seuraisivat enemmän sivusta, voivat he nauttia siitä kovasti ja laulaa kotona paljon.

Ne ei niinku tuota sitä, mutta ne nauttii musiikkia kuuntelemalla. Et sekään ei oo pahasta et ei se aina näy siinä, että ku- ka osallistuu parhaiten, et se olis se innokkain.

Et kyllä ne nauttii joka tapauksessa aremmatkin lapset vaikka ne ei suutaan aukasis tai osallistuis mitenkään. Ne nauttii suunnattomasti siitä, että ne vaan ihailee kun toiset esittää ja laulaa.

Aika usein semmonenkin laps, joka ei täällä meidän nähtävissä laula, et ei juurikaan osallistu, laulaakin kotona niitä samoja lauluja. Ja osaa vaik kuinka monet säkeistöt.

8.3 Musiikin merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle

Tutkimustuloksista selviää, että kaikkien työntekijöiden mielestä musiikkikasvatuksella on suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle, mutta sitä on vaikea eritellä tarkasti. Yksi tärkeimmistä merkityksistä musiikkikasvatuksella lapsen kehitykseen koettiin olevan ilon kokeminen.

Sehän on suuri ilon aihe.

Mun mielestä sillä on tosi suuri merkitys.

No ilo. Se on se mitä se laps niinku ensimmäisenä siitä (musiikista) ilman mitään syvempiä ajatuksia saa, se ensimmäinen.

Kerätystä aineistosta käy ilmi, että musiikilla nähdään olevan suuri merkitys lapsen motorisen kehityksen edesauttajana. Tärkeimpänä koettiin rytmi, jota voi olla hyvin monessa muodossa. Musiikin avulla lapsi tutustuu rytmeihin eri tilanteissa. Lauluissa ja soittamisessa on omat rytminsä. Eri-laiset liikkeeseen liittyvät käsitteet, kuten tauko ja pysähdys, liittyvät rytmiin. Myös omalla keholla tuotetut äänet, kehorytmit, kuten taputukset ja tömistykset, ovat työntekijöiden mielestä merkityksellisiä asioita lapsen motorisen kehityksen edistäjänä.

Rytmi. Mun mielestä sillä on iso merkitys. Kun se vaikuttaa oikeestaan kaikkeen.

Laululeikeissä ja musiikkiliikunnassa monipuoliset liikkeet kehittävät lapsen motorisia taitoja monipuolisesti. Työntekijöiden haastatteluista kävi ilmi, että lapsen karkeamotoriikan kehittyttyä myös hienomotoriset taidot lisääntyvät. Karkeamotorisia taitoja harjoitellaan eri tasoissa: lattialla alatasossa, keskitasossa seisten ja juosten sekä korkealla varpaillaan seisten kädet ilmaan nostettuna. Hienomotoriset taidot kehittyvät esimerkiksi soittaessa erilaisia soittimia, jolloin soittimia pidetään eri tavalla ja näin erilaisia otteita tulee harjoiteltua. Musiikilla nähtiin olevan koko kehon hahmottamisen suhteen tärkeä merkitys lapsen motoristen taitojen kehityksessä.

Kun lapset ite tuottaa musiikista esityksiä ja muita, niin ne hän on varsin akrobaattisia aika usein.

Ruokonen (2009, 24) painottaa rytmin liittyvän olennaisena osana musiikkiin. Rytmit, esimerkiksi laulujen sanarytmien taputtaminen, helpottavat lasta ymmärtämään laulun kokonaisuuden ja rytmin tärkeyden. Myös liike mahdollistaa laulujen sanojen oppimisen helpommin. Tuloksista nousi yhtenä merkittävänä asiana motorinen kehitys, joka kehittyi musiikin avulla.

Ritmalan ym. (2010, 123) mukaan motorisessa kehityksessä lihasten säätely kehittyy kokonaisvaltaisista liikkeistä eriytyneisiin liikkeisiin, eli päästä jalkoihin ja keskeltä äärialueille. Keho toimii lapsen ilmaisun välineenä, joten liikkuminen on lapselle luontainen tapa toimia. Liikkeiden ja toiston lisääminen kaikenlaiseen ilmaisuun on hyödyllistä. (Hongisto-Åberg ym. 2001, 47–48.)

Haastatteluissa nousi esiin kielen kehitys ja yleensä kognitiivinen kehitys musiikin merkityksissä lapsen kehitykselle. Musiikkikasvatus tukee lapsen puheen kehittymistä lukemisen ja laskemisen avulla. Voidaan laskea esimerkiksi kuinka monta lasta tai soitinta on tai kuinka monta säkeistöä laulussa on. Monissa laulun sanoissa esiintyy numeroita ja laskemista. Tuloksista käy ilmi, että mitä enemmän lapset kuulevat musiikkia, sitä enemmän he siitä myös kiinnostuvat.

Mun mielestä mitä enemmän me niille lapsille lauletaan, niin sitä enemmän ne laulaa. Se taas vaikuttaa kielen kehitykseen.

Jos lähtee niinku murusesta niin voi sanoa, että jokainen laulu vastaa siihen lapsen kognitiivisen kehityksen eteenpäin menoon ihan aina, lauloit sä mitä vaan.

Tutkimusaineistosta ilmenee, että musiikkia voidaan pitää kielen kehityksen edistäjänä esimerkiksi sellaisille lapsille, joiden puheen tuottaminen on viivästynyt tai lapsella on muita ongelmia suun motoriikassa. Musiikin avulla lapsi pystyy muodostamaan ääntä ja ilmaisemaan itseään myös muulla tavalla kuin sanoin.

Hyvä esimerkki on lapsi, jolla ei ole puhetta. Kun hän suunnattomasti nauttii siitä kun soitetaan ja yhdessä lauletaan niin hän piiriitkään pitää sitä omaa ääntään, hän osallistuu siihen.

Se joka puheessa voi takellella niin siten se kielellinen kehitys, sehän laulaa hirveen hyvin ja puhe saattaa olla vielä niinku epäselvää.

Nurmilaakson (2011, 31–32) mukaan kieli on yhteydessä lapsen koko kehitykseen. Lapsen kieli kehittyy koko ajan, esimerkiksi musiikkia kuuntelemalla ja laulamalla, joten se on yhteydessä myös puheen kehitykseen. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että musiikki tukee sellaisia lapsia, joiden puheen tuottaminen on viivästynyt. Tätä painottaa myös Ritmalan ym. (2010, 135) teoria siitä, kuinka kielen kehityksen tukeminen on erityisen tärkeää. Kieli on suuressa osassa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja kielen avulla lapsi ilmaisee tunteitaan ja tarpeitaan.

Työntekijät kertoivat musiikilla olevan merkitystä myös kielen tietoisuuden lisäämiseen. Monissa lauluissa on vanhanaikaisia sanontoja tai vaikeita sanoja, joiden merkitystä lapsi ei tiedä. Niitä käydään yhdessä läpi lasten kanssa ja samalla mietitään, mikä merkitys musiikilla ja laulun sanoilla on lapsen tietoisuuden kehittymisessä.

Samalla siirtyy vähä niinku perinnekin.

Kieli rikastuu.

Mistä sen tietää mitä kaikkee se musiikki herättää ja stimuloi siellä aivoissa.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että musiikki tukee lapsen kielellistä kehitystä. Näin myös Ruokonen (2011, 69, 123–124) toteaa. Tiettyssä vaiheessa lasta alkaa kiinnostaa musiikin kieli ja symbolit, jolloin kulttuuriperimän siirtäminen ja laulunsanojen merkitysten avaaminen ovat tärkeässä asemassa. Hongisto-Åbergin ym. (2001, 46) mukaan lapsi kartuttaa tietovarastoaan olemassa olevan tietämyksen pohjalta, ja uuden tiedon saaminen on lapselle tärkeää. Lapsella on tapana kysyä paljon kysymyksiä, joihin vastaaminen on oleellista lapsen kielen tietoisuuden lisäämiseksi.

Sosiaalisten taitojen kehittyminen nousi monissa haastatteluissa esille tärkeänä asiana. Toisen huomioon ottaminen ja toista kunnioittaminen kehittivät musiikkikasvatuksen ohella, kun toisia kuunnellaan omaa vuoroa odottaessa. Laululeikeissä sosiaaliset taidot korostuvat. Laululeikit eivät onnistu, jos ei tehdä yhdessä. Joillekin lapsille toisen läheisyys ja toista lasta koskettaminen voivat olla vaikeita asioita. Omalle reviirille ei päästetä muita lapsia ja toista lasta kädestä pitäminen voi olla jostakin lapsesta jopa vastenmielistä. Musiikkikasvatuksen avulla lapset oppivat toimimaan myös toisten lasten, eikä vain omien kavereidensa kanssa. Musiikki helpottaa vuorovaikutustilanteita ja voi solmia uusia ystävyys-suhteita. Hyvät kokemukset vahvistavat lasta ja antavat itsevarmuutta.

Kuorolaulukaan ei onnistu jos kaikki ei yhtä aikaa alota.

Se on semmosta ystävyyskasvatusta.

Siinä on vähä niinku pakko ottaa toinen huomioon.

Mun mielest se on sitä yhteisöllisyyttä ja toistensa hyväksymistä. Että pystyy olemaan toisen lähellä ja ottamaan kädestä kiinni.

Päiväkodissa lapset ja aikuiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa lähes koko ajan. Ruokonen (2001, 123,132) kertoo musiikilla olevan merkitystä niin lapsen tunne-elämään kuin sosiaaliseen elämän kehitykseen. Musiikki tarjoaa lapselle mahdollisuuden ilmaista tunteitaan musiikin keinon. Myös Sinkkonen (2009, 289) kuvailee musiikin tarjoavan mahdollisuuden voimakkaiden tunteiden käsittelyyn turvallisesti.

Lapsi on kiinnostunut ympärillään olevista ihmisistä. Siksi vertaisryhmillä on suuri merkitys lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Kaverisuhteet ovat tärkeitä, koska ryhmässä lapsi pääsee harjoittelemaan erilaisia rooleja sekä

saamaan kokemuksia sosiaalisesta toiminnasta. (Ritmala ym. 2010, 166–167.) Musiikki vahvistaa lapsen sosiaalisten taitojen lisäksi sääntöjen noudattamista sekä oman vuoron odottamista, mitkä ovat tärkeitä asioita ryhmässä toimimisessa (Hongisto-Åberg ym. 2001, 73–74). Myös Vähäsöyrinki (2011) teki samankaltaisia huomioita tutkimuksessaan. Musiikkikasvatuksella nähtiin olevan myönteinen vaikutus lapsen sosiaalisten taitojen sekä itseilmaisun kehittymiseen.

Kerätystä aineistosta käy ilmi, että musiikin avulla voidaan lapsen arjesta luoda turvallinen ja välittävä. Yksi työntekijöistä mainitsi unilaulujen ja si-littämisen olevan tärkeitä hetkiä varsinkin pienemmille lapsille uniaikana. Lapsen on helppo rauhoittua tutun ja turvallisen aikuisen seurassa kuunnellen tuttuja tuutulauluja.

Sä laulat esimerkiksi niitä unilauluja. Siin on se tuttu ja turvallinen niinku hetki sille lapselle.

Sitten pystyy rentoutuun ja rauhottuun.

Musiikkia pidettiin tärkeänä osana päiväkodin arkea. Vaikka ei olisi ohjattuja musiikkituokioita, ei voisi välttää musiikilta. Työntekijät olivat sitä mieltä, että ilman musiikkia ei voisi olla. Soitetun ja laulettun musiikin lisäksi myös puhe ja erilaiset luonnon äänet ovat musiikkia.

Ei vois olla, ettei ois musiikkia. Kun tavallaanhan kaikki on musiikkia.

Ja jos sit aatellaan ihan luonnossakin. Metsän humina... ja kyl mä muistan kun me ollaan käyty tossa rannassa heittelemässä kiviä järveen. Niinku sitä musiikkia kuuntelemassa. Se on ihan erilainen ääni kun heittää ison kiven kun pienen kiven. Siitä saa aivan hienoja sinfonioita aikaan.

Se (musiikki) on joka puolella.

Mun mielestä ei niinku vois olla ilman. Mun mielestä se kuuluu tähän mejän arkeen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että musiikilla on hyvin monia eri merkityksiä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Tärkeimpinä nousivat sosiaalinen, kognitiivinen sekä motorinen kehitys. Myös turvallisuuden merkitystä korostettiin sekä sitä, että ilman musiikkia ei päiväkodissa pystyisi olemaan.

8.4 Työntekijöiden kokemukset järjestettävästä musiikkikasvatuksesta

Kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että musiikki on iloinen asia, ja että sitä tulisi olla arjessa mahdollisimman paljon mukana. Osa työntekijöistä pyrkii laulamaan lasten kanssa arjen eri tilanteissa, eikä musiikin tarvitse liittyä aina tiettyihin musiikkituokioihin.

Ois kiva, et sitä ois joka päivä sitä laulua ja musiikkia.

Saa ja aina voi laulaa, vaikka palapeliä tehdessä.

Musiikki on semmonen, et kun sen voi liittää kaikkeen.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että työntekijöiden järjestämät musiikki-tuokiot ovat lapsille mieleisiä ja he osallistuvat musiikkituokioihin innoissaan. Kun työntekijöiden motivaatio on kohdallaan, välittyy se myös lapsille. Työntekijät kertoivat, kuinka palkitsevaa on nähdä musiikin tuovan lapselle iloa ja hymyä sekä innostusta oppia uusia asioita.

Kuinka hienoo on se, miten paljon lapset sit osaa, kun huomaa, et motivaatio on kohdallaan.

Siis se on mun mielestä aika niinku palkitsevaa ja innokasta, kun ne lapset lähtee siihen mukaan ja on siinä niinku täysillä. Ja sen ilon ja hymyn näkee, ja et tää on tosi hauskaa.

Lapset tykkää siitä, mitä niille järjestetään.

8.5 Musiikkikasvatuksen kehittäminen

Vuosisuunnitelman laatiminen ja alustava runko musiikkikasvatukselle koettiin hyvänä asiana. Kehittämisehdotuksena työntekijöillä oli vuosisuunnitelman konkretisoituminen ja läpikäyminen perusteellisemmin. Omia kokemuksia ja parannusehdotuksia vuosisuunnitelmaan käydään läpi tiimipalavereissa ja niiden pohjalta suunnitelmaa hiotaan yhä uudelleen. Myös tuokioiden sisältöä olisi hyvä pohtia enemmän.

Tutkimustuloksissa korostui lähes kaikkien työntekijöiden kohdalla ammatillinen kehittyminen. Jotta toiminta olisi monipuolista ja lasten kehityskaudet huomioonottavaa, koettiin erilaiset koulutukset mielenkiintoisena ja hyvänä vaihtoehtona oman ammatillisen kehittymisen tukena. Yksi työntekijöistä kävi juuri parhaillaan musiikkiin liittyvää koulutusta. Hän koki saavansa siitä paljon uusia ideoita musiikkikasvatuksen toteuttamiseen. Myös muut työntekijät olivat kiinnostuneita koulutuksista. Haastatella koettiin koulutuksista saadun tiedon eteenpäin vieminen. Haastatteluisa työntekijät painottivat usean eri tahon tuomaa ammatillista tietoa, jotta toiminnan suunnittelussa voidaan hyödyntää monia eri näkökulmia.

Kun niitä koulutuksia käy, et jos et saa muita siihen mukaan niin se unohtuu se oppi.

Mä oon saanu siitä (koulutuksesta) niin hyviä ajatuksia.

Kyllä siinä kehittämisessä mun mielestä kauheen tärkeätä on se, että joku ulkopuolinen tuo siihen jotakin välillä. Koska kun sitä tekee ite vaan, niin helposti se ympyrä menee pienemmäksi ja pienemmäksi vaikka tietäis paljonkin asioita.

Vaikka musiikkia käytetään ryhmässä arkisissa tilanteissa melko paljon, kaikki työntekijät toivoivat musiikkia vielä enemmän mukaan arkeen. Musiikkia pitäisi ottaa spontaanimminkin eri tilanteisiin, eikä miettiä omia musiikillisia lahjakkuuksia. Keskustelua käytiin aiemmin olleesta musiikki-alueesta, jossa lapset saivat musisoida oma-aloitteisesti. Soittimia on lasten vapaassa käytössä nytkin, mutta niitä täytyisi tuoda enemmän lasten ulottuville.

Et vähä uskaltais lähteä pois siltä omalta mukavuusalueelta ja niinku yrittäis.

Meil on ennen ollu musiikkialuekin olemassa, mutta ei sitä oo ollu nyt. Joku semmonen pitäis olla.

Dokumentointia käytetään ryhmässä yhtenä työvälineenä, mutta musiikin osalta sen käyttö on jäänyt vähäiseksi. Kehittämisideana nousi dokumentoinnin tuominen mukaan musiikkiin pelkän havainnoinnin lisäksi, jolloin toiminnan arviointi ja lasten yksilöllisen kehittymisen seuraaminen on helpompaa. Dokumentoinnilla nähtiin olevan tärkeä merkitys musiikkikasvatuksen järjestämisessä. On tärkeä tietää mitä dokumentoi ja miksi, jotta dokumentointi ei ole merkityksetöntä.

Et saatais niinku musiikin osalta sitä dokumentointia.

Mutta kyllä mä olen sitäkin mieltä että se (dokumentoin) vaan täytyy saada onnistumaan.

Et ei vaan dokumentoi sen dokumentoinnin takia.

Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa korostuvat Reggio Emilia-pedagogiikasta saadut vaikutteet, mitä kutsutaan nimellä Satakieli-pedagogiikka. Myös Solvikin päiväkodissa se on olennaisena osana arkea. Kehittämisideana haastatteluista nousi Satakieli-pedagogiikan mukaan lapsen oman mielikuvituksen ja luovuuden tukeminen. Tavoiteltavana olisi se, mitä lapset voivat itse tuottaa. Haastatteluissa työntekijät painottivat valmiiden soitinten ja leikkiympäristöjen vähentämistä, jotta lapset voisivat muokata ja luoda itse niitä haluamaansa suuntaan.

Täähän oli se mihin ne italialaiset kiinnitti tässä meidän päiväkodissa, niinku suomalaisessa päiväkodissa, huomion, että kun meillä on niin paljon sitä tavaraa. Ja nimenomaan niinku valmista tavaraa.

Mitä ne lapset vois niinku ite kehittää siinä. Nythän me tehdään se ja tuodaan ne laulut siihen ja tuodaan se musiikki. Et mitä ne lapset vois niinku ite tuottaa, semmosta omaa kekseliäisyyttä ja sitä omaa luovuutta. Sitä vois tavotella.

Einon (2003, 8) kuvaa lapsen luovuuden kehittyvän kokemuksen kautta. Valmiin leikkiympäristön tarjoaminen on mahdollista, mutta lapsen on itse

osattava hyödyntää ja keksiä annettuja mahdollisuuksia. Tarkoituksena olisi, että aikuinen herättelee lapsen uteliaisuutta tutkia erilaisia asioita ja antaa lapsen omalla mielikuvituksellaan muokata siitä omanlaisensa.

Yleisesti ottaen työntekijät olivat sitä mieltä, että opinnäytetyö herätteli heitä miettimään musiikkikasvatuksen asemaa ja merkitystä osana lapsen päivähoitoa. Musiikkikasvatuksen tärkeyden ymmärtäminen luo paljon haasteita ja tekemistä, mutta sen katsotaan olevan vaivan arvoista. Pääpaino Solvikin päiväkodissa ei niinkään ole musiikissa, joten musiikkikasvatus on toteutunut omalla painollaan. Tulevaisuudessa pyritään ottamaan enemmän huomioon musiikkikasvatuksen merkitys lapsen kehitykseen ja muokkaamaan suunnitelmia sen mukaisesti pienin askelin.

Itelle hyvä herättelyhetki.

Se on vaan helposti se musiikki semmonen joka menee, se jää helposti silleen jalkoihin.

Niin helposti menee sillä niinku vanhalla, eikä mieti sitä miks näin tehdään.

Tutkimuksen avulla työntekijät saatiin pohtimaan enemmän musiikkikasvatuksen merkitystä ja asemaa päiväkodin arjessa. Tutkimuksen myötä työntekijät voivat tiedostaa paremmin asioita, mitä lisätä arkisiin tilanteisiin musiikin avulla. Rantasen (2009) tekemässä pro gradu-tutkielmassa tutkittiin musiikkikasvatuksen asemaa esiopetuksessa. Tutkimuksessa saatiin samankaltaisia vastauksia kuin tekemässämme opinnäytetyössä. Tutkimustulosten mukaan musiikkikasvatuksen asema on melko vankka varhaiskasvatuksen sekä esiopetuksen piirissä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että musiikkikasvatusta hyödynnetään eri tiimeissä melko samalla tavalla, mutta arjen tilanteissa musiikkia käytetään hyvin eri tavoin.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että työntekijöiden kesken nousseet kehittämisideat olivat samansuuntaisia. Dokumentointi ja lapsilähtöisyys koettiin tärkeiksi asioiksi, joihin tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. Myös musiikin tuominen vielä enemmän mukaan arkeen sekä ammatillinen kehittyminen nousivat kehittämisideoiksi haastatteluisa. Työntekijät toivoivat, että jokaisella olisi mahdollisuus päästä koulutuksiin ja jakaa sieltä saamaansa tietoa muiden työntekijöiden kesken yhä paremmin.

9 POHDINTA

Tässä luvussa tuomme esille omia näkemyksiämme saatujen tulosten pohjalta sekä pohdimme tutkimusprosessin aikana heränneitä ideoita jatkotutkimusaiheiksi. Lisäksi arvioimme omaa toimintaamme opinnäytetyöprosessin aikana.

9.1 Tutkimuksen pohdintaa ja arviointia

Koemme saaneemme tutkimuksessa selkeän ja hyvän kuvan tutkittavasta aiheesta. Tutkimuksemme vastasi mielestämme tutkimuskysymyksiin hyvin, sillä jokainen työntekijä sai oman äänensä kuuluviin. Teoria tuki sisältöltään tutkimustuloksia, ja se rajattiin tarkasti aiheeseen sopivaksi. Teorian ja tulosten välillä käytiin vuoropuhelua, mikä edesauttoi johtopäätösten tekemistä. Molempien aikaisempi musiikillinen tausta ja mielenkiinto musiikkikasvatusta kohtaan innoittivat opinnäytetyön teossa. Koemme, että työskentely parina on mahdollistanut asioiden pohtimisen ja keskustelun eri näkökulmista. Vaikka aikataulujen järjestäminen on ollut välillä haastavaa ja opinnäytetyö on viivästynyt aikataulustaan, olemme pyrkineet jakamaan vastuualueita molempien vahvuuksien mukaan.

Haastattelut olivat monipuolisia, vaikka tutkimustulosten perusteella saimme jokaiselta työntekijältä paljon samansuuntaisia vastauksia. Jokainen yksilöhaastattelu antoi kuitenkin paljon myös uusia näkökulmia musiikkikasvatukseen liittyen. Koimme yksilöhaastattelujen lisäksi ryhmähaastattelun antoisana paikkana vaihtaa kokemuksia ja näkökulmia haastattavista teemoista. Jokin asia saattoi unohtua mainita yksilöhaastattelussa, mutta tuli mieleen ryhmähaastattelussa asian noustessa esille muiden puheesta. Ryhmähaastattelu oli hyvä mahdollisuus pohtia kehittämisideoita yhdessä muiden työntekijöiden kesken.

Tutkimustulosten perusteella oli ilo huomata, että musiikki on osa ryhmän arkea ja työntekijät pitävät sitä tärkeänä asiana lapsen kehityksen kannalta. Musiikkituokioiden lisäksi musiikkia pyritään käyttämään monissa eritilanteissa, joissa sen tarkoituksena on herättää lapsen mielenkiinto, rauhoittaa tilanne tai vain antaa lapselle kokemuksia musiikin tuottamasta ilosta. Tuloksista nousi esiin myös se, että lapset tuottavat musiikkia itse hyvin paljon omissa leikeissään. Haastatteluissa puheeksi tullut musiikkialue olisi hienoa ottaa taas käyttöön ja katsoa, mihin suuntaan lasten musiikillinen innostus lähtee.

Vaikka pääpaino Solvikin päiväkodissa ei ole musiikissa, pyrittiin musiikkia mielestämme käyttämään mahdollisimman paljon ryhmässä. Tästä heräsi kysymys, onko musiikkia enemmän sellaisissa ryhmissä, joissa työntekijät ovat musikaalisia ja innostuneita musiikista. Mielestämme musiikkikasvatuksen toteuttaminen ei vaadi suuria musiikillisia taitoja, vaan motivaatio ja innostuneisuus aiheita kohtaan ovat tärkeimpiä. Tämä nousi esiin myös työntekijöiden haastatteluista. Nuotilleen laulaminen ja soittimen täydellinen soittaminen eivät ole välttämättömiä musiikkikasvatuksen tärkeyden ja onnistumisen suhteen.

Oli yllättävää huomata, kuinka paljon lapset ovat innostuneet musiikista erilaisten musiikkituokioiden innoittamana. Haastatteluista kävi ilmi, että lapset tuovat kotoa paljon omia cd-levyjä päiväkotiin kuunneltavaksi. Niiden kuunteleminen ja niistä esimerkiksi tanssiesitysten tekeminen on kovassa suosiossa. Onko todellakin niin, että cd-levyt ovat vieneet osan musiikkikasvatuksesta? Aikaisemmin musiikkia tuotettiin vain itse soittamalla ja laulamalla, mutta nykyään musiikkikasvatukseen voi liittää paljon

muutakin. Tekniikan kehittyessä erilaiset soittimet, pelit ja cd-levyt ovat ottaneet sijaa musiikkikasvatuksesta. Mielestämme tämä ei ole haitta, vaan mahdollisuus tehdä vielä paljon enemmän.

Haastatteluissa työntekijät korostivat sitä, että musiikkia on kaikkialla. Musiikiksi voidaan luokitella musiikin lisäksi puhe ja ympäristön äänet, oikeastaan kaikki äänet, mitä voi vain kuulla. On hienoa huomata, että musiikkia voi kuulla niin monessa eri paikassa. Jokainen kokee musiikin varmasti eri tavalla, eikä yhtä määrittelyä musiikista ole. Mutta onko kaikki ympäriltä kuuluvat äänet musiikkia? Voiko musiikiksi luokitella esimerkiksi työmaalta kuuluvan kolinan ja metelin tai liikenteestä aiheutuvan hulinan. Kun alkaa kuunnella ympäriltä kuuluvia ääniä, voi monet niistä määritellä musiikiksi. Mutta meneekö jossakin raja musiikin määrittelyssä?

Lapsiryhmässä on usein sellaisia lapsia, jotka eivät halua osallistua toimintaan, mutta seurailevat mielellään sivusta. Myös tutkimustulosten mukaan musiikkituokioilla osa lapsista ei laula, mutta kuuntelee sitäkin keskityneemmin muiden laulua ja nauttii siitä kovasti. Musiikki voi merkitä lapselle paljon, vaikka osallistuminen toimintaan olisi vähäistä. Puheen tuottamisen tukeminen sekä lasta kannustaminen musiikin avulla on erityisen tärkeää.

Tutkijoiden on oltava kriittisiä omaa tutkimustaan kohtaan. Oman työn reflektointi koko prosessin ajan on tärkeää. Kuten jo aiemmin olemme maininneet, pyrkimyksenämme on ollut toteuttaa tutkimus mahdollisimman hyvin tieteellisen tutkimuksen sääntöjä noudattaen.

Työn kokoamisessa oli haastavaa tiedon saaminen johdonmukaiseen ja mahdollisimman sujuvaan muotoon. Pohdimme erilaisia otsikoita ja kappaleiden järjestystä, jotta opinnäytetyöstä tulisi mahdollisimman selkeä. Työn edetessä ja tiedon lisääntyessä oli vaikeampaa miettiä kappaleiden paikkoja ja rajata tieto oleelliseen sekä jättää ylimääräinen pois. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen oli prosessina mielenkiintoinen ja haastava. Olemme oppineet paljon tutkimuksen tekemisestä ja tulosten analysoinnista.

Tutkimus oli kaikin puolin antoisa kokemus ja opetti paljon tutkimuksen tekemisestä. Tutkimuksen uskotaan olevan tarpeellinen työelämäyhteistyökumppanille ja herättelevän työntekijöitä ajattelemaan enemmän musiikin tärkeyttä lapsen kehitykselle ja arjen rikastuttamiselle.

9.2 Jatkotutkimusaiheita

Tutkimuksemme käsitteli päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä siellä järjestettävästä musiikkikasvatuksesta. Mielestämme olisi tärkeää tehdä aiheesta lisätutkimuksia, sillä musiikin merkitys lapsen kehitykselle on tärkeää ja sidoksissa lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Kuten tutkimuksen tuloksissa kävi ilmi, musiikki on yhteydessä niin kielen kehitykseen, sosiaalisten taitojen omaksumiseen kuin lapsen motoriikkaan. Musiikilla

voidaan näin ollen nähdä olevan moninaisia merkityksiä ihmisen koko elämänkaaren aikana. Taideaineet ovat niitä, joiden opetusmäärää vähennetään yleensä ensimmäisenä, mikäli on tarve karsia jostakin. Siksi musiikin määrää varhaiskasvatuksessa ei pidä väheksyä. Lapsi saa monesti ensimmäiset musiikilliset kokemuksensa jo sikiöaikana, mikä luo pohjan lapsen tuleville musiikkielämyksille. Tutkimuksemme pohjalta esiin nousi uusia ideoita jatkotutkimuksiin, joita käsittelemme seuraavaksi.

Opinnäytetyömme jatkotutkimusaiheena voisi olla sama tutkimustehtävä eri näkökulmista, esimerkiksi päiväkodissa järjestettävä musiikkikasvatus lasten tai vanhempien näkökulmasta. Mikäli samaa aihetta tutkittaisiin eri kohderyhmän avulla, tutkimustuloksiksi voisi muodostua hyvinkin erilainen lopputulos.

Jatkotutkimuksena voitaisiin tehdä myös seurantatutkimus musiikkikasvatuksen toteuttamisesta. Tutkimuksessa olisi mahdollisuus seurata, miten työntekijöiden näkemykset ja kokemukset järjestettävästä musiikkikasvatuksesta ovat muuttuneet. Lisäksi voitaisiin seurata, miten musiikkikasvatuksen toteuttaminen on kehittynyt ja näkyykö se jotenkin päiväkodin arjessa. Jatkotutkimuksessa voitaisiin vertailla opinnäytetyöstämme saamia tuloksia uuteen tutkimukseen.

Samaa tutkimuksen runkoa olisi mielenkiintoista käyttää myös muissa päiväkodeissa tai ottaa tutkimuksen kohderyhmäksi esimerkiksi kaksi päiväkotiryhmää. Tällöin olisi hyvä mahdollisuus vertailla tutkimustuloksia eri päiväkotien ja ryhmien välillä. Jos sama tutkimus tehtäisiin useampaan ryhmään kerralla, voisi tutkimuksen luotettavuus lisääntyä suuremman otannan myötä.

Tutkimuksen toistaminen uudelleen samassa ryhmässä säännöllisin aikavälein voisi olla hyödyllinen jatkotutkimusaihe. Olisi mielenkiintoista tarkastella, tuottaako sama tutkimus erilaisia näkemyksiä kuin aikaisemmat tulokset, ja ovatko mahdolliset kehittämisideat toteutuneet. Myös pitkän aikavälin avulla pystyttäisiin tutkimaan luotettavammin musiikkikasvatuksen merkitysten lisäksi myös musiikin vaikutuksia lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle.

Yhtenä jatkotutkimusaiheena voitaisiin tehdä jokin tuote liittyen musiikkikasvatukseen. Toiminnallisten tuokioiden avulla lapset voisivat esimerkiksi kertoa heidän kokemuksiaan järjestettävästä musiikkikasvatuksesta, jolloin lapsilähtöisyys ja lapsen oma luovuus voisivat antaa uusia kehittämisideoita musiikkiin.

LÄHTEET

- Ahonen, K. 2004. Johdatus musiikin oppimiseen. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.
- Anttila, M. & Juvonen, A. 2002. Kohti kolmannen vuosituhanen musiikkikasvatusta. Joensuu: University Press.
- Chydenius, H. & Hänninen, A. 2009. Musiikki kasvattaa elämään – Varhaisiän musiikinopettaja päiväkodissa. Metropolia ammattikorkeakoulu. Musiikin koulutusohjelma, varhaisiän musiikkikasvatus. Opinnäytetyö.
- Einon, D. 2003. Luova lapsi. Kannusta lasta käyttämään luontaisia lahjojaan ja löytämään luovuuden monet muodot. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin - Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uud. ja täyd. p. Juva: PS-kustannus, 26–44.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piiroinen, A. & Mäkinen, L. 2001. Hip hoi, musisoi! Musiikki varhaiskasvatuksessa. Tampere: Warner-Chappell Music Finland Oy.
- Huhtanen, K. 2005. Sosiaalinen vuorovaikutus perustuu onnistuneeseen kommunikaatioon. Teoksessa Parkkinen, T. & Keskinen, S. (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun kaupungin painatuspalvelukeskus, 8–20.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Mäkinen, J. 2012. Musiikki päiväkodissa. Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden tiedekunta. Opinnäytetyö.
- Nurmilaakso, M. 2011. Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino, 31–41.

Paananen, P. 2010. Kehitysteorioita ja malleja. Teoksessa Louhivuori, J. & Saarikallio, S. (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 155–177.

Rantanen, H. 2009. Musisointia monella tapaa. Musiikkikasvatuksen asema esiopetuksessa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Hämeenlinna. Pro gradu -tutkielma.

Ritmala, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2010. Lapsen aika. Helsinki: WSOYpro Oy.

Ruokonen, I. 2001. Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (toim.) Taiteen ja leikin lumous. 4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 120–143.

Ruokonen, I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Opas 3. Helsinki: Yliopistopaino, 22–29.

Ruokonen, I. 2011. Musiikin monet kielet. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino, 62–69.

Ruokonen, I. & Rusanen, S. 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Opas 3. Helsinki: Yliopistopaino, 10–15.

Sinkkonen, J. 2009. Musiikki – Yhtä aikaa yksilöllistä ja jaettua. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) Musiikkikasvatus – Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Helsinki: Suomen Musiikkikasvatusseura – FiSME Ry, 289–297.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Myös pdf-muodossa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vähäsöyrinki, E. 2011. Musiikkikasvatus lapsen kasvun ja kehityksen edistäjänä. Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Välimäki, A-L. 2011. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003–2005. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino, 13–21.

YKSILÖTEEMAHAASTATTELUN RUNKO

MUSIIKKIKASVATUKSEN TOTEUTTAMINEN

- Minkälaista musiikkikasvatusta ryhmässä järjestetään?
- Miten suunnitellaan?
- Kuinka usein musiikkituokioita pidetään?
- Millaisissa ryhmissä musiikkituokioita pidetään?
- Musiikkituokioiden kesto, rakenne?
- Millaisia tavoitteita musiikkikasvatuksella on, toteutuvatko ne?

MUSIIKKIKASVATUKSEN MERKITYS LAPSEEN TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKÖKULMASTA

- Mikä merkitys päiväkodissa järjestettävällä musiikkikasvatuksella on lapsen kehitykseen?
- Miten se vaikuttaa työntekijöiden mielestä lapseen, vai vaikuttaako mitenkään?

MUSIIKKIKASVATUKSEN KEHITTÄMINEN

- Miten musiikkikasvatusta ryhmässäsi voisi kehittää?
- Mitä voisi tehdä toisin?
- Mikä on havaittu hyväksi?

RYHMÄTEEMAHAASTATTELUN RUNKO

1. Suunnitteluprosessi
 - Mitä pitää ottaa huomioon suunnittelussa?
 - Kuinka usein suunnitelmaa tulisi tarkistaa tai muokata?
 - Mikä on hyvää nykyisessä suunnitelmassa?
 - Suunnittelun tavoitteita?
 - Millainen on hyvä oppimisympäristö?
2. Musiikin merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle
 - Kehityksen osa-alueet: motorinen, kognitiivinen ja sosiaalinen kehitys?
 - Miten musiikki näkyy lapsen arjessa (vaikutuksia), vai näkyykö mitenkään?
3. Kehittämisideoita (yksilöhaastatteluista nousseiden teemojen pohjalta)
 - Suunnitelman läpikäyminen yhdessä tiimin kanssa
 - Musiikkikasvatuksen tärkeyden ymmärtäminen
 - Musiikin tuominen enemmän arkeen, lisää musiikkituokioita?
 - Dokumentointi mukaan musiikkiin
 - Lisäkoulutukset
 - Tavoiteltavana se mitä lapsi voi itse tuottaa → lapsilähtöisyys
 - Taidekasvatus, pitäisikö musiikkia painottaa enemmän?